

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA DEPREM EĞİTİMİNİN
YERİ

Yüksek Lisans Tezi

AHMET ER

AMASYA
Eylül – 2023

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA DEPREM EĞİTİMİNİN
YERİ

Hazırlayan
Ahmet ER

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

AMASYA – 2023

TEZ ONAY SAYFASI

Ahmet ER tarafından hazırlanan “SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA DEPREM EĞİTİMİNİN YERİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 28/08/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

.....

Üye : Prof. Dr. Şahin ORUÇ

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28/08/2023

Ahmet ER

İmza

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA DEPREM EĞİTİMİNİN YERİ

Ahmet ER

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos/2023

Danışman: Doç. Dr. Mustafa KILINÇ

Bu araştırma, sosyal bilgiler ders kitaplarını deprem eğitimi açısından inceleme amacıyla yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modeline göre hazırlanmıştır. Araştırmanın veri kaynağını 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan 4., 5. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmuştur. Doküman incelemesi tekniği ile toplanan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitapları; kapsam tasarımı, eğitsel, görsel ve ölçme değerlendirme tasarımı olmak üzere dört temadan oluşan, İçme ve Büyük (2023) tarafından geliştirilen rubrik temel alınarak incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen deprem eğitimi ile ilişkili içeriğin; kapsam tasarımı, eğitsel, görsel ve ölçme değerlendirme tasarımları açısından bazı eksiklikler barındırdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları kapsamında sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimine yönelik tespit edilen eksikliklerin giderilmesi için çeşitli öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, ders kitabı, deprem eğitimi

ABSTRACT**EARTHQUAKE EDUCATION IN SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS**

Ahmet ER

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish and Social Studies Education, M.A., August/2023

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa KILINÇ

This research was carried out to examine social studies textbooks in terms of earthquake education. The research was prepared according to the case study model, one of the qualitative research designs. The data source of the research consisted of 4th, 5th and 7th grade social studies textbooks taught in schools in the 2022-2023 academic year. Descriptive analysis was used in the analysis of the data collected by the document analysis technique. Social studies textbooks were examined on the basis of the rubric developed by İçme and Büyük, which consists of four themes: content design, educational, visual and assessment and evaluation design. As a result of the research, the content related to earthquake education included in social studies textbooks; It has been determined that there are some deficiencies in terms of scope design, educational, visual and assessment and evaluation designs. Within the scope of the results of the research, various suggestions were presented to eliminate the deficiencies identified in the social studies textbooks regarding earthquake education.

Keywords: social studies, textbook, earthquake education

ÖNSÖZ

Bu araştırma, sosyal bilgiler ders kitaplarını deprem eğitimi açısından inceleme amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 4., 5. ve 7. sınıf düzeylerinde okutulan toplam beş sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir.

Araştırma giriş, kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar, yöntem, bulgular, tartışma, sonuç ve öneriler olmak üzere altı ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde problem durumu, problem cümlesi ve alt problemler, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılık ve varsayımları hakkında bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde genel bir kuramsal çerçeve çizilerek alan yazındaki araştırma konusuyla ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalardan bahsedilmektedir. Araştırmanın üçüncü bölümünde araştırma sürecinde kullanılan araştırma modeli, veri toplama araçları ve toplanan verilerin analiziyle ilgili bilgilerden söz edilmektedir. Araştırmanın dördüncü bölümünde incelenen ders kitaplarından belirlenen alt problemlere ilişkin bulgular şekil, tablo ve alıntılarla okuyucuya sunulmaktadır. Araştırmanın beşinci bölümünde ise elde edilen bulgular özetlenip yorumlanarak alan yazındaki ilgili çalışmalarla desteklenmekte ve tartışılmaktadır. Araştırmanın altıncı bölümünde ise araştırma sonuçları ve bu sonuçlardan hareketle öneriler yer almaktadır.

Çalışmamın tüm süreçlerinde bana rehberlik edip her konuda destek vererek beni cesaretlendiren değerli Doç. Dr. Mustafa KILINÇ hocama teşekkürü bir borç biliyorum. Tez jürisi olarak değerli görüşleri ile bu çalışmaya katkı sunan değerli hocalarım Prof. Dr. Şahin ORUÇ ve Dr. Öğr. Üyesi Alpay AKSİN'e teşekkür ederim. Ayrıca hayatımın her evresinde yanımda bulunan kıymetli ailemin tüm fertlerine sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ahmet ER

28/08/2023

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR.....	xi

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	4
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.7. Araştırmanın Varsayımları	6

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler	7
2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi	8
2.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Ders Kitabı	9
2.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları.....	11
2.3. Sosyal Bilgilerde Yetkinlikler ve Beceriler.....	13
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar	14

2.5. Sosyal Bilgilerde Öğretim Stratejileri	16
2.5.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi	16
2.5.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi	18
2.5.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi	19
2.6. Afet ve Afet Türleri	20
2.6.1. Afet	20
2.6.2. Afet Türleri	20
2.6.3. Teknoloji ya da İnsan Kaynaklı Afetler	21
2.6.4. Doğal Afetler	22
2.7. Deprem	22
2.7.1. Tektonik Depremler	23
2.7.2. Volkanik Depremler	23
2.7.3. Çöküntü Depremler	24
2.7.4. İnsanların Neden Oldukları Depremler	24
2.8. Türkiye’de Deprem	25
2.9. Depremden Korunma Yolları	26
2.9.1. Deprem Öncesinde Yapılması Gerekenler	26
2.9.2. Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler	26
2.9.3. Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler	27
2.10. Afet Yönetimi ile İlgili Temel Kavramlar	27
2.10.1. Afet Yönetimi	27
2.10.2. Tehlike	28
2.10.3. Risk	28
2.10.4. Kriz	29
2.10.5. Acil Durum	30
2.11. Deprem Bilinci ve Eğitimi	30
2.12. İlgili Araştırmalar	32

2.12.1. Uluslararası Araştırmalar	32
2.12.2. Ulusal Araştırmalar	33

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırma Modeli.....	36
3.2. Veri Toplama Araçları.....	36
3.3. Verilerin Analizi	37
3.4. Geçerlik ve Güvenirlik	38

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR	40
4.1. Ders Kitaplarının Kapsam Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular	40
4.2. Ders Kitaplarının Eğitsel Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular	46
4.3. Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular.....	51
4.4. Ders Kitaplarının Ölçme-Değerlendirme Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular.....	54

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA	58
5.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Yönelik Tartışma	58
5.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Yönelik Tartışma	61
5.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Yönelik Tartışma	62
5.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Tartışma	63

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	65
6.1. Sonuç	65
6.2. Öneriler.....	66
6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	66
6.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	67
KAYNAKÇA.....	68

ÖZ GEÇMİŞ	78

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Kitaplara İlişkin Bilgiler.....	36
Tablo 2. Araştırma Kapsamında Kullanılan Rubrik	37
Tablo 3. Ders Kitaplarındaki Bilimsel İçeriklere İlişkin Bulgular	46
Tablo 4. 4. Sınıf Ders Kitabındaki (Tuna) Uygulamalara İlişkin Bulgular	48
Tablo 5. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	49
Tablo 6. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (E Kare) Uygulamalara İlişkin Bulgular	50
Tablo 7. 7. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Uygulamalara İlişkin Bulgular.....	51
Tablo 8. 4. Sınıf Ders Kitabında (Tuna) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri.....	55
Tablo 9. 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri	55
Tablo 10. 5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri.....	56
Tablo 11. 7. Sınıf Ders Kitabında (Ekoyay) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri.....	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar.....	15
Şekil 2. 4. Sınıf Ders Kitabındaki (Tuna) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular	52
Şekil 3. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular.....	53
Şekil 4. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (E Kare) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular	53
Şekil 5. 7. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular.....	54

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
SBÖP:	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
AFAD:	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
NCSS:	Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
JICA:	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
s:	Sayfa
vd:	ve diğerleri
vb:	ve benzeri
akt:	Aktaran

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Afetler, yaşadığımız dünyanın kaçınılmaz bir gerçeği olup toplumları ve çevreyi çeşitli açılardan etkilemektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde, çeşitli zamanlarda ve türlerde meydana gelen afetler, insan yaşamını birçok açıdan olumsuz etkilemektedir. Afetler; çoğu zaman can kaybı, yaralanma, yerinden edilme ve maddi kayıplara neden olmaktadır. Psikolojik etkileriyle birlikte, sosyal dokuyu zayıflatma ve toplumda travma yaratma riski barındırmaktadır. Afetler, ekonomik kayıplara, altyapı ve yapıların hasar görmesine ve ekonomik faaliyetlerin durmasına yol açmaktadır. Ayrıca afetler çevre üzerinde de olumsuz etkiler bırakarak ekosisteme zarar vermekte ve doğal kaynakların tahrip olmasına neden olmaktadır. Türkiye, doğal afetler açısından yüksek risk barındıran bir coğrafi konumda yer almaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle deprem kuşakları üzerinde bulunması, ülkede sık sık depremlerin meydana gelmesine ve yıkıcı etkiler doğurmasına yol açmaktadır (Ergünay, 2007). Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğüne göre deprem, "Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi sonucunda oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, zelzele" şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2023). Farklı bir tanıma göre ise deprem, yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle aniden ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayıdır (AFAD, 2019).

Türkiye, geçmişten günümüze kadar birçok büyük depremin meydana geldiği bir coğrafyada bulunması sebebiyle bir deprem ülkesidir. Türkiye'nin sadece yakın tarihine bile bakıldığında yıkıcı sonuçlara yol açan birçok büyük depremin meydana geldiği görülmektedir (Ergünay, 2007). Bu şiddetli ve yıkıcı depremler, Türk halkı üzerinde olumsuz etkilere sahip olmuştur. Gelecekte meydana gelmesi muhtemel depremlerin olumsuz etkilerini en aza indirmenin yolu deprem eğitimi çalışmalarıyla beraber toplumda deprem bilincinin geliştirilmesi ve deprem afetine hazırlıklı olmaktan geçer (Şimşek, 2007).

1999 Marmara depreminin ardından Türkiye'de deprem eğitimi çalışmaları hız kazanmıştır. Birçok sivil toplum kuruluşu ve üniversite, farklı ülkelerin deprem ve afet eğitimi politikalarını temel alarak afet eğitimi ile ilgili birimler oluşturmuştur. Japonya deprem yönetimi konusunda, Finlandiya ise afet eğitimi alanında öne çıkmaktadır (Erkal ve

Değerliyurt, 2011). Bu çerçevede, 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) işbirliğiyle gerçekleştirilen çalışma ile "Okul Tabanlı Afet Eğitimi Projesi" başlatılmış ve bu proje ile okullarda yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler ve velilerin afet eğitimi konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu protokolün temel amacı, Japonya'nın afet yönetimi alanında uzmanlığından yararlanarak, Türkiye'deki okullarda afet bilinci ve hazırlığı konusunda etkili bir eğitim ve farkındalık çalışması gerçekleştirmektir. Bu çalışma kapsamında, 10 farklı ilde toplam 80 okulda pilot uygulamalar gerçekleştirilmiş ve bilim insanlarının da katılımıyla uygulamalı eğitimler sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen olumlu geri bildirimler ve öntest-sontest kontrol grubunda yapılan analizlerde çalışma grubunun lehine çıkan anlamlı sonuçlar doğrultusunda, çalışmanın Türkiye genelinde yaygınlaştırılması hedeflenmiştir (Özmen ve İnce, 2017). Bu doğrultuda, 2018 yılında çalışmanın ikinci aşaması başlatılmış ve daha geniş bir eğitim paydaş kitlesine ulaşma amacı güdülmüştür. İlk aşamada 3.600 öğretmene ulaşılan uygulama, ikinci aşamada ise 135 bin öğretmene ulaşarak tamamlanmıştır. Yapılan bu çalışma, toplumda afet bilincini artırmak amacıyla öğretmen eğitiminin kritik önemine vurgu yapması açısından önemli olsa da, okullarda yılda sadece bir kere yapılan deprem tatbikatının ötesinde daha yaygın bir uygulamanın geliştirilmesi konusunda ilerleme kaydedilememiştir (Gökmenoğlu vd., 2021).

Erken yaşlardan itibaren verilen afet eğitimi, toplumda afet bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır (Sharpe ve Kelman, 2011). Çocuklara, erken yaşlardan itibaren afetlerin tanımı, birey ve toplum için taşıdığı tehlikeler, kendi toplumlarında olası doğal afetlerle yüzleşme olasılıkları, afetlere hazırlıklı olma ve bu yolla potansiyel tehlikeleri en aza indirme stratejileri konusundaki bilinçlendirmenin, okullar ve eğitimciler aracılığıyla etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Adiyoso ve Kanegae, 2012; Değirmenci vd., 2019). Okullarda verilen afet eğitimi içeriği çoğu ülkede sosyal bilgiler, fen bilimleri, coğrafya, beden eğitimi, sağlık bilgisi gibi çeşitli disiplinler çerçevesinde sunulmaktadır (Değirmenci vd., 2019). Türkiye’de hazırlanan öğretim programları incelendiğinde; ilköğretim düzeyinde hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilimleri dersleri, ortaöğretim düzeyinde ise coğrafya dersi konu alanlarında deprem eğitimi ve afet bilinci ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir (İçme ve Büyük, 2023). Türkiye’deki öğretim programları incelendiğinde sosyal bilgiler dersi öğretim programının, afet eğitimi ve afet bilincinin kazandırılmasında öne çıktığı görülmektedir (Gezer ve Şahin, 2022). Güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programında (2018) afet eğitimiyle doğrudan bağlantılı olarak; 4. sınıf düzeyinde “Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar” (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018, s. 15) kazanımı; 5. sınıf düzeyinde “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının

oluşum nedenlerini sorgular” ve “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar” (MEB, 2018, s. 18) kazanımları; 7. sınıf düzeyinde “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir” (bu kazanımın açıklamasında “Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır” ifadesi bulunmaktadır) (MEB, 2018, s. 25) kazanımı bulunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programında 6. sınıf düzeyinde ise doğrudan afet veya deprem eğitimiyle ilgili bir kazanıma yer verilmemiştir (MEB, 2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan ilgili kazanımlardan hareketle; öğrencilere, afetlerin toplum üzerindeki etkilerini kavramaları, afetlere karşı duyarlılık geliştirmeleri ve afetlere hazırlık yeteneği kazandırmayı amaçlayan bir yaklaşım olduğu açıkça görülmektedir.

Öğretim programlarını incelemek, bir plan niteliğindeki programın sahada nasıl uygulandığını anlamak için yeterli değildir (İçme ve Büyük, 2023). Geliştirilen öğretim programlarının öğrenme ortamına aktarımı, ders kitapları vasıtasıyla gerçekleşmekte ve öğretmenler de bu programları ders kitapları aracılığıyla tanımaktadırlar (Tekbıyık, 2006). Eğitim kurumlarında derslerin işleme sürecinde ders kitapları temel kaynak olarak kullanılmaktadır. Ders kitapları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de eğitimin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmekte ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin tamamlayıcı unsurları arasında yer almaktadır (Özkan, 2010; Ünsal ve Güneş, 2002). Ders kitapları, öğretmen ve öğrencilere yönlendirici bir kaynak olarak hizmet ederek gitmeleri gereken yolu gösterir (Erol, 2021). Ders kitabı, belirli sınıf ve dersler için öğrenme-öğretme sürecini doğrudan etkileyebilecek niteliğe sahiptir (Gök, 2003). Ders kitapları, içerik ve söylemleriyle çocuklara ve gençlere sistemli bilgi sunmanın yanı sıra içinde yaşadıkları toplumda kabul edilen ortak değerleri ve davranış biçimlerini aktarması özelliğiyle de oldukça önemli bir etkiye sahiptir (Tanrıöver, 2003). Dolayısıyla ders kitaplarının içeriği önem arz etmektedir. Öğrencilerin, bilgi edinme sürecinde temel kaynak olarak ders kitaplarına başvurdıkları ve hatta velilerin de öğretimin merkezine ders kitaplarını koymaları nedeniyle, ders kitaplarının önemi öne çıkmaktadır (Soong ve Yager, 1993). Ders kitabının kullanımı bir dizi avantaj sunmaktadır. Yanpar ve Yıldırım'a (1999) göre bu avantajlar; ders kitaplarının düzenliliği sağladığı, öğretim programına uygun bir şekilde hazırlandığından programın hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olduğu, ders kitabındaki konuların öğretim programının içeriğine uygun bir sıralama ile sunulduğu, ders kitabının aynı zamanda bir öğretim aracı olarak da kullanılabildiği şeklinde sıralanabilir. Öğretmenlerin önemli bir kısmı öğretim programına bakmadan ders kitaplarına bağlı kalarak öğrenme-öğretme etkinliklerini planladıklarından ders kitaplarının önemini artırmaktadır (Başlantı, 2000; Kabapınar, 2006; Gibson, 2012).

Çoğu öğretmen, ders kitaplarını uyulması gereken öğretim programı olarak görmektedir ve bu bağlamda ders kitapları öğretmenlerin çoğu için ulusal öğretim programı niteliği taşımaktadır. Öğretmenlerin ders kitaplarını ulusal müfredatın bir parçası olarak görmeleri, öğrencilerin başarı düzeyinde önemli bir etkiye sahiptir. (Hussain, 2012). Programın amaçladığı hedef ve davranışların öğretiminde, büyük bir zaman dilimi ders kitaplarına ayrıldığından, ders kitaplarının nitelik bakımından özenle hazırlanması gerekmektedir (Dönmez, 2003). Altay (2008) tarafından yapılan araştırmada, sosyal bilgiler dersinde deprem öğretiminde en fazla kullanılan materyalin ders kitabı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, öğrencilerde sağlam bir deprem bilinci oluşturmak için sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime eksiksiz yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmada, sosyal bilgiler ders kitaplarının deprem eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi nasıl işlenmiştir?

1.3. Alt Problemler

1. Sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitiminin kapsamı nasıl ele alınmıştır?
2. Sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun eğitsel tasarımı nasıldır?
3. Sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun görsel tasarımı nasıldır?
4. Sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun ölçme-değerlendirme tasarımı nasıldır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler, modern toplumların karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamak ve bu bağlamda öğrencilere çeşitli beceriler kazandırmayı amaçlayan kapsamlı bir eğitim alanıdır. Bu eğitim sadece bireylerin kişisel gelişimine değil, aynı zamanda toplumlarının refahına da katkıda bulunmayı hedefler. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, genç nesilleri toplumsal meselelere duyarlı, eleştirel düşünebilen ve etkili bir şekilde iletişim kurabilen bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Sosyal bilgiler eğitiminin amaçlarından biri, yıkıcı sonuçlara

yol açabilen doğal afetlere karşı toplumun bilinçlendirilmesi ve afetlerden korunma yöntemleri konusunda farkındalık oluşturmaktır (MEB, 2018).

Doğal afetler, ülkemizde can ve mal kayıplarına yol açabilen ciddi tehditler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, toplumun afetlere karşı bilinçlenmesi ve etkili önlemler alması son derece önemlidir. Ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afetler arasında başı çeken deprem afetine karşı bilinçli bir toplum oluşturma en etkili yollarından biri gelecek nesilleri eğitmektir (Değirmenci vd., 2019). Bu amacın etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime nitelikli bir şekilde yer verilmesi büyük önem taşımaktadır (Altay, 2008). Bu bağlamda, araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler ders kitaplarını deprem eğitimi açısından incelemek ve varsa eksikleri tespit ederek bu eksiklerin giderilmesine yönelik öneriler sunmaktır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Depremler, ülkemizde toplum hayatını ve ekonomisini ciddi şekilde etkileyen doğal afetlerin başında gelmektedir. Ülkemizde yaşayan bireylerin deprem afetinden korunmak için deprem bilincine sahip olması ve depreme hazırlıklı olması gerekmektedir. Toplumun deprem afetine karşı hazırlıklı olması için eğitim, bilinçlendirme ve farkındalık oluşturma çalışmaları oldukça önemlidir. Bireylerin afet bilincine sahip olması kuşkusuz eğitimle olur (Şimşek, 2007). Deprem eğitiminin en doğru ve güvenilir şekilde sunulabileceği yerler okullardır (Öcal, 2005; Adiyoso ve Kanegae, 2012). Ülkemiz okullarında, ilköğretim kademesinde hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve fen bilimleri dersleri, ortaöğretim kademesinde ise coğrafya dersi konu alanlarında deprem eğitimi sunulmaktadır (İçme ve Büyük, 2023). Afetlerin meydana getirdiği yıkıcı etkileri zamanla azaltma ve önleme amacıyla eğitim-öğretim etkinlikleri ve ders kitapları son derece önemlidir (Karaca, 2022). Bu bağlamda, ülkemizde en fazla can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetlerin başında gelen deprem afetine yönelik öğrencilerde bilinç oluşturmak için sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde deprem eğitime eksiksiz yer verilmesi önem arz etmektedir (Altay, 2018).

Literatürde, sosyal bilgiler ders kitaplarıyla ilgili doğal afetler konusunda birçok çalışma bulunmasına rağmen, sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun bütüncül bir perspektifle incelendiği güncel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma kapsamında sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitiminin yeri görülmüş olacaktır. Bu çerçevede sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen deprem eğitimiyle ilgili mevcut kullanım durumunun ortaya konularak eksikliklerin belirlenmesi ve giderilmesine yönelik

öneriler sunması açısından bu çalışmanın önem arz edeceği düşünülmektedir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın yapıldığı yıl olan 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan 4, 5, ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile,

Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabı içeriğinde deprem eğitime yer verilmediği için araştırmaya dahil edilmemiştir.

1.7. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada yararlanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında sunulan bilgilerin doğru olduğu varsayılmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

İnsan, doğası gereği tarih boyunca öğrenme arzusu içerisinde olmuştur. Bu arzu, insanı öncelikle kendisini daha iyi anlamaya, ardından içinde yaşadığı dünyayı ve sonrasında evreni anlamaya teşvik etmiştir. Bu öğrenme süreci, insanlık tarihinin en önemli mirası olarak kabul edilebilecek bilim ve bilim dallarının ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Bilim, insanların hayatını kolaylaştıran birçok ürün ve teknolojinin ortaya çıkmasına imkan vermiştir. Günümüzde, bilimin faydaları hayatımızın her alanında kendini göstermektedir. Bilim, insanlığın gelişimine katkı sağlamakta ve her geçen gün daha da gelişmektedir. Bilim, temelde deney ve ispat yöntemleriyle elde edilen sistematik bilgi birikimidir. Bilim; formel bilimler, doğa bilimleri ve sosyal bilimler olmak üzere üç temel başlık altında sınıflandırılabilir. Sosyal bilimler insanı, insan ilişkilerini ve insanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumu inceleyen bir bilim dalıdır. Bu nedenle, sosyal bilimlerin ana konusu insan ve toplum olarak tanımlanabilir (Taş, 2005).

Sosyal bilimler; toplumsal ilişkileri ve insan davranışlarını inceleyen, gruplar içinde meydana gelen etkinlikleri, toplumsal olayları ve toplumsal özellikleri araştıran, bireylerin ve toplumun sorunlarına çözüm yolları arayıp üreten bilim dalları olarak tanımlanabilir (Badem, 2012). Sosyal bilgiler ise, eğitim sistemi tarafından oluşturulan bir kavramdır. Sosyal bilgiler, toplumda yaşayan bireyler için gerekli olan temel ortak unsurları kapsayan sosyal bilimlerden elde edilen bulguların ve analizlerin, öğrenci seviyesine uygun bir şekilde sadeleştirilerek hazırlanmış üniteleri içeren bir ders olarak tanımlanır. Sosyal bilgiler dersi, çeşitli sosyal bilim dallarından özet olarak seçilip hazırlanmış konuları kapsar ve temel eğitim düzeyinde okutulur (Şahin, 2004). Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimlerin kavramlarını disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirerek vatandaşlık becerilerinin etkin bir şekilde uygulanmasını amaçlayan bir alan olarak tanımlanmaktadır (Öztürk ve Deveci, 2011). Öztürk (2006) tarafından yapılan tanıma göre sosyal bilgiler, etkili vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerin içeriğini temel düzeyde birleştirir. Başka bir tanım da ise sosyal bilgiler, kültürel mirası ve sosyal bilimlerden elde edilen bilgileri disiplinler arası bir yaklaşımla ilkökul ve ortaokul seviyesine uygun hale getiren bir ders olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar, sosyal bilgilerin disiplinler arası bir yapıya sahip olduğunu ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmeyi amaçladığını ortaya koymaktadır.

2.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler dersi, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. Başlangıçta, toplum bilimlerinin birleşik bir disiplin olarak nasıl tanımlanacağı ve öğretilmesi gerektiği üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Zaman içinde, materyal geliştirme, öğretmen eğitimi ve sosyal bilgiler alanında kurumsal bir yapı oluşturulmuştur. Türkiye'de ise, cumhuriyet döneminin başlarından itibaren farklı derslerin içerisinde yer alan sosyal bilgiler konuları, daha sonra bütünleştirilerek 1968 yılında resmi müfredat programına dahil edilmiştir (Kan, 2010).

Sosyal bilgiler, ülkemizde modern anlamıyla ilk kez 1960'lı yıllarda disiplinler arası bir ders olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, daha öncesinde cumhuriyetin erken dönemlerinde, sosyal bilgiler ekosisteminde bulunan disiplinler, ayrı dersler şeklinde ilköğretim düzeyinde öğrencilere okutulmuştur. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, önceki ideolojilere dayalı öğretim programları ile ders kitapları kaldırılmış ve cumhuriyetin ilkelerine uygun olarak yeni öğretim programları ve ders kitapları hazırlanmıştır. İlk olarak 1924 yılında "Malumat-ı Vataniye" dersleri ilkokullarda okutulmaya başlanmış ve daha sonra aynı ders, 1926 yılında "Yurt Bilgisi" adını almıştır. İlkokul programlarındaki tek disiplinli tarih, coğrafya ve vatandaşlık-yurt bilgisi dersleri, 1926, 1936 ve 1948 yıllarında ayrı ayrı yer almıştır. Ancak, bu dersler 1962 yılında "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirildi (Sönmez, 2010). Daha sonra, bu ders 1968 ilkokul programlarında "Sosyal Bilgiler" adını alarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin yerini almıştır. Bu programın ABD'deki "Yeni Sosyal Bilgiler" akımından önemli ölçüde etkilendiği bilinmektedir. Sosyal bilgiler dersi, bu adıyla birlikte ilk defa 1968 ilkokul programlarında yer almış ve ortaokul düzeyinde öğrenim gören öğrencilere okutulmaya başlanmıştır (Öztürk ve Dilek, 2005).

Cumhuriyet Döneminde gerçekleşen askeri müdahaleler, siyasi olaylar ve toplumsal değişimler sadece ülkemizin genel gündemini etkilemekle kalmamış, eğitim sistemimizin birçok alanında da yansımalarını göstermiştir. Özellikle Sosyal Bilgiler ders programları da bu değişimlerden nasibini almış ve zaman zaman gözden geçirilerek yeniden yapılandırılmıştır. 1989 yılında Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış ve yerine "Millî Tarih", "Millî Vatandaşlık Bilgisi" ve "Millî Coğrafya" dersleri getirilmiştir. Bu derslerin programında zaman içinde değişiklikler yapılmıştır. 1997 yılında gerçekleşen hükümet değişikliği sonrasında, 1998 yılında sekiz yıllık ilköğretim zorunlu hale getirilmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı"

yeniden oluşturulmuştur. Bu programa 4, 5, 6 ve 7. sınıflar dahil edilmiştir. Bunun yanı sıra 7. ve 8. sınıflarda "Vatandaşlık ve İnsan Hakları" dersi, sadece 8. sınıflar için ise "T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" dersi öğretim programlarına eklenmiştir.

1998 yılından itibaren, dünyada meydana gelen gelişmelerin etkisiyle program geliştirme çalışmaları hız kazanmıştır. 2005 yılında, tematik öğrenmeyi, problem çözme ve işbirlikli öğrenmeyi vurgulayan yapılandırmacılık yaklaşımı temel alınarak, yeni bir sosyal bilgiler öğretim programı hazırlanmış ve müfredata dahil edilmiştir (Öztürk ve Deveci, 2011). Sosyal bilgiler öğretiminde en son yürürlükte olan program 2018 yılında hazırlanan öğretim programıdır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile birlikte öğrencilerin bilgi, beceri ve değerlerini geliştirerek, aktif, eleştirel düşünebilen, kendine güvenen, toplumda etkin rol alabilen bireyler olmaları hedeflenmektedir. Bu doğrultuda programda, bireyin kendisini tanıması, çevresini tanıması, tarihsel ve kültürel mirası anlaması, Dünya ve Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve siyasi yapısını anlaması, demokratik değerleri benimsemesi ve insan haklarına saygı göstermesi gibi konular yer almaktadır. Bunların yanında programda işbirlikli öğrenme, proje tabanlı öğrenme, drama, tartışma, öğrenme grupları gibi etkinliklerin kullanımı da önerilmektedir. Ayrıca, öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulunduran, öğrencilerin öğrenme stillerine ve ihtiyaçlarına uygun, öğrenmeyi eğlenceli hale getiren etkinlikler de program tarafından önerilmektedir. (MEB, 2018).

2.1.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Ders Kitabı

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretimi, öğrenciyi merkeze alan "yapılandırmacı" eğitim yaklaşımı ile tasarlanmıştır, bu yaklaşıma göre sınıf içinde ve dışında öğretmen ve öğrenciye farklı roller öngörülmektedir. Bu yaklaşım, bilginin değerini ve öğrencinin yaşamına etkisini dikkate alarak, öğrencilerin "yaşama aktif katılımını", "doğru karar verme becerisini", "sorun çözme becerisini", "eleştirel ve yaratıcı düşünme yeteneğini" desteklemeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2018). Sosyal bilgiler öğretimi, dünya genelinde ülkeden ülkeye farklılık gösteren sosyal sorunları ele alarak, aktif vatandaşların kazanması gereken bilgi ve becerileri bir araya getirerek sunan sosyal bilimlerin ortaya koyduğu kaynaklara dayanan bir öğretim programıdır (Öztürk, 2006). Sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilerin içinde bulundukları toplumun öğelerini anlamaları, kültürel, sosyo-ekonomik, ulusal ve uluslararası çevreleri tanımaları konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu eğitim, çeşitli bilim alanlarının bir araya getirilip bir süzgeçten geçirilmesiyle oluşturulup, öğrencilerin bilişsel düzeylerine uygun şekilde tasarlanması sayesinde bilgileri kolayca öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu

nedenle sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilerin hayatları boyunca kullanacakları becerileri kazanmalarına yardımcı olmakta ve onların aktif vatandaşlar olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır (Şirin, 2012).

Sosyal bilgiler eğitimi, bireyin içerisinde yaşadığı topluma uyum sağlaması açısından oldukça önemli bir konudur. Bu eğitim sayesinde öğrenciler, toplumun beklentilerini ve sorunlarını bilerek, bu sorunlara çözüm önerileri sunma becerisi edinirler. Bireyin yaşadığı coğrafyayı tanıması ve bu coğrafyanın kendisini nasıl şekillendirdiğini anlaması da sosyal bilgilerin bir diğer önemli boyutudur. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitiminde coğrafya konuları oldukça önemli bir yere sahiptir. Coğrafya konuları, bireyin doğal çevreyle olan ilişkilerini düzenleme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Öğrencilerin bulundukları çevrenin özelliklerini bilerek, çevresel sorunların farkındalığını kazanmaları ve ilerleyen eğitim süreçlerine bilgi anlamında zemin hazırlamaları da sosyal bilgilerin önemli yönlerinden biridir. Sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilerin bireysel gelişimlerine katkı sağlayarak ileride topluma yararlı bireyler olmalarına yardımcı olmaktadır.

Ülkemizde, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programları gelecek nesillere daha iyi imkanlar sunarak öğrencilerin dünyayı anlamalarını ve anlamlandırmalarını sağlama ve aynı zamanda öğrencilerin bilinçli vatandaşlar olarak yetişmelerini amaçlamaktadır (Ünal ve Yıldız, 2012). Hazırlanan öğretim programlarının uygulamaya konulması, ders kitapları aracılığıyla gerçekleştirilmekte ve öğretmenler de bu programları ders kitapları aracılığıyla anlamaktadırlar (Tekbıyık, 2006). Ülkemizde ders kitapları, öğretim programlarının belirlediği perspektife uygun olarak hazırlanmaktadır. Bu perspektif, öğrencilerin bilgi, beceri ve değerlerini geliştirmeyi amaçlar. Öğretim programları, öğrencilere sunulacak içerikleri ve öğrenme hedeflerini belirler. Ders kitapları ise, bu öğretim programlarına uygun olarak hazırlanarak öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanır. Ders kitapları, öğrencilere bilgi aktarımının yanı sıra konuların anlaşılmasını kolaylaştıracak örnekler, etkinlikler ve değerlendirme araçları da sunar. Böylece öğrenciler, öğretim programlarında belirlenen hedeflere ulaşırken aynı zamanda bireysel öğrenme ihtiyaçlarına da yanıt bulabilirler (Girgin, 2011). Yapılandırmacı eğitimin uygulandığı sınıflarda öğrencilerin bilişsel yeterliliklerinin geliştirilmesi ve öğrenmeye aktif katılımı ön planda tutulmaktadır. Bu amaçla sorgulama, problem çözme, araştırma ve inceleme etkinlikleri sıkça düzenlenmesi gerekmektedir. Bu süreçte, ders kitapları öğrenme öğretme sürecinin önemli bir aracıdır. Ertürk ve Güler'in (2017) belirttiği gibi, ders kitapları öğrencilerin bilişsel yeterliliklerinin harekete geçirilmesine katkı sağlayarak, öğretmenlerin öğrencilere rehberlik etmelerine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, yapıcı bir öğrenme ortamı

sağlamak için ders kitaplarının öğretim programlarına uygun bir şekilde hazırlanması ve öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Ders kitapları, öğrencilerin belirli beceri ve kazanımları elde etmeleri amacıyla içerikleri belirli temalara bağlı olarak seçilen ve ayrıca öğretmenlerin ders planlamasına yardımcı olan temel eğitim-öğretim araçlarından biridir. Ayrıca öğretim programında bulunan konu, kazanım, beceri ve değerleri belli bir düzen içerisinde açıklayarak öğrencileri dersin amaçları doğrultusunda yönlendiren temel bir kaynak niteliği taşır. Ünsal ve Güneş'in (2002) belirttiği gibi, ders kitapları öğretim programının hedeflerine uygun olarak hazırlanarak öğrencilerin öğrenme sürecinde aktif rol almalarını sağlamakta ve öğretmenlerin sınıf içi etkinliklerini düzenlemelerine yardımcı olmaktadır. 1999 yılında Yüksek Öğretim Kurumu ve Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmaya göre, ders kitapları ülkemizdeki sınıf eğitiminin içeriğinde son derece belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle eğitim veren kişiler, ders kitaplarını beğenmeseler bile öğrencilerin öğrenme faaliyetlerini yönlendiren ve en çok kullanılan öğretim aracı olan ders kitaplarını kullanmayı benimsemişlerdir (Kılıç ve Seven, 2002). Ders kitaplarının yaygın kullanımının temel nedeni, içeriklerinin eğitim programlarının amaçları, içeriği, etkinlikleri ve değerlendirme kriterleri doğrultusunda düzenlenmiş olmasıdır. İkinci bir neden, ders kitabının sınıfta ve sınıf dışında öğretim aracı olarak kullanılabilecek bir kaynak olmasıdır. Öğretmenler, rahatlık ve kontrol amacıyla tercih ettikleri ders kitaplarını aynı zamanda öğrencilerin ödevlerini kontrol etmek için de kullanışlı bulmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin değerlendirilmesi için temel bilgi kaynağı olarak ders kitapları kullanılmaktadır (Kalın, 2007). Öğrencilerin okul sürecinde geçirdikleri zaman çerçevesinde, ders kitaplarında sunulan metinlerin beceri ve değer kazandırmada etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu metinler, öğrencilere ulaşma ve etkileşim sağlama yöntemlerinden birini temsil eder. Sosyal bilgiler dersinin zengin içeriği ve hedefleri, ders kitapları içinde bulunan metinleri önemli kılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin beceri ve değer kazandırmaya yönelik bir yolunun da ders kitaplarında bulunan metinlere dayandığı ifade edilebilir (Faiz ve Avcı, 2018).

2.2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

Sosyal Bilgiler dersinin amacı, öğrencilere bağlı bulundukları toplumun kültürel mirasını ve değerlerini aktararak iyi birer vatandaş olmalarını sağlamak, sosyal bilimsel anlayışı kazandırmaya yardımcı olmak ve toplumsal sorunlara çözüm bulmak için gerekli becerileri kazandırmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda sosyal bilgiler dersi, öğrencilere

toplumsal yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunları anlama, eleştirme, çözme ve bu sorunlara karşı duyarlılık geliştirme becerileri kazandırmaktadır (Parker, 2010; Acun, 2015; Bilgili, 2019). Sosyal bilgiler dersinin temel hedefi, etkin vatandaşların yetiştirilmesidir. Etkin vatandaşlar, dahil oldukları topluma uyum sağlayan, toplumun kültürünü benimseyen ve topluma katkıda bulunabilen bireylerdir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na (MEB, 2018) göre, dersin amaçları şunlardır:

- T.C. vatandaşı olarak, milletini, yurdunu seven, haklarını bilen, sorumluluklarının farkında olan, millî bilince sahip olan bir yurttaş olarak yetiştirmek,
- Atatürk ilke ve inkılaplarını anlayıp Türkiye Cumhuriyeti'ni kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda nasıl kalkındırdığını kavrayabilen, laik, demokratik, millî ve çağdaş değerleri benimseyebilecek yurttaşlar yetiştirmek,
- Tüm vatandaşların hukuk kurallarına uymaları gerektiği ve herkesin kanun önünde eşit haklara sahip olduğunu sebepleriyle birlikte bilen yurttaşlar yetiştirmek,
- Türk tarih ve kültürünün temel unsurlarını, olaylar ve olgularını anlayabilen, ulusal bilinci oluşturan kültürel mirasın geliştirilmesi ve korunmasının önemini kavrayan bireyler yetiştirmek,
- Çevresindeki doğal ve beşeri unsurları tanıyabilen, insan ve çevrenin birbirini nasıl etkilediğini açıklayabilen, mekanı doğru algılayabilen yurttaşlar yetiştirmek,
- Doğal kaynakların sınırlı olduğu ve içerisinde yaşadığı doğal çevrenin önemi konusunda bilinçli olan, doğal kaynaklar ile çevreyi koruma ve sürdürülebilirliği gözetme amacıyla çalışan vatandaşlar yetiştirmek,
- Eleştirel düşünce becerilerine sahip, bilgiye güvenilir ve doğru yoldan ulaşmayı bilen bireyler yetiştirmek,
- Milli kalkınmanın sağlanması ve uluslararası ekonomik ilişkilerde başarılı olunması için ekonominin temel kavramlarını anlayabilen ve ulusal ekonominin rolünü kavrayan vatandaşlar yetiştirmek,
- Çalışmanın bireysel ve toplumsal yaşamdaki önemini kavrayan, emeğin değerini bilen ve her mesleğin önemli olduğunu saygıyla karşılayan vatandaşlar yetiştirmek,
- Tarihi süreçleri ve farklı kültürleri anlayarak, geçmişle bugün arasındaki ilişkiyi kavrayabilen ve kültürel çeşitliliğe saygı duyan vatandaşlar yetiştirmek,
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini anlayabilen ve bu gelişmelerin toplumsal yaşamdaki etkilerini kavrayabilen, iletişim teknolojilerini bilinçli ve etik bir şekilde kullanabilen vatandaşlar yetiştirmek,
- Bilimsel düşünme becerisine sahip olan ve doğru kaynaklardan güvenilir bilgiye erişebilen, bilgiyi üretirken ve kullanırken bilimsel etiği gözetan vatandaşlar yetiştirmek,
- Ana sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini öğrenerek toplumsal ilişkileri düzenleme ve sorunları çözme becerisi kazanan, iletişim becerilerini etkin bir şekilde kullanan vatandaşlar yetiştirmek,
- Sosyal katılımın önemini bilen, toplumsal ve bireysel problemlerin çözümü için düşüncelerini ifade edebilen vatandaşlar yetiştirmek,
- Tarihi süreçleri ve günümüzdeki Türkiye'nin kurumlarını, değerlerini ve yönetim sistemini anlayarak, demokrasi, insan hakları, laiklik, ulusal egemenlik ve cumhuriyet gibi kavramların önemini kavrayabilen vatandaşlar yetiştirmek,

- Milli ve manevi değerleri ile birlikte evrensel değerleri de benimseyerek erdemli insan olmanın önemini kavrayan ve bu doğrultuda erdemli olmanın yollarını bilen yurttaşlar yetiştirmek,
- Yurt içi ve yurt dışındaki gelişmeleri takip edebilen, küresel olaylar hakkında farkındalığı olan ve ulusal çıkarları gözeterek vatandaşlar yetiştirmek,
- Bireylerin duygusal, fiziksel özelliklerini, ilgi ve yeteneklerini keşfedebilme becerilerini geliştirerek, özgür bir kişiliğe sahip vatandaşlar yetiştirmek hedeflenmektedir.

2.3. Sosyal Bilgilerde Yetkinlikler ve Beceriler

Eğitim, öğrencilerin akademik başarıları kadar hayat başarılarını da sağlaması halinde etkili olabilir. Öğrencilerin hayatlarını anlamlı kılmak ve aktif bir şekilde katılım sağlamaları için çeşitli beceriler kazanmaları gerekmektedir. Beceri, bir işi yapabilme, ustalık, ihtisaslık ve beceriklilik gibi kavramlarla ifade edilir. TDK ise beceriyi, "bir işi başarabilme ve amacına uygun şekilde tamamlayabilme kabiliyeti" olarak tanımlar. Bu nedenle, eğitim sürecinde öğrencilere sadece akademik bilgiler değil, aynı zamanda hayatında başarılı olacak farklı beceriler de kazandırılmalıdır. Günümüzde bilginin önemi hala büyük olsa da, artık bilgiyi sadece ezberlemek yerine onu kullanmak da önem kazanmıştır. Bilgi edinmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, bireyler öğrendiklerini gerçek hayat problemlerini çözmek için de kullanabilmelidirler. Beceriler ise bilgiyi ve performansı içeren karmaşık eylemlerdir. Bilgiler ve beceriler kolaylıkla öğrenilebilir ve öğretilir, ancak yetenekler daha karmaşık ve gelişimi zaman alan özelliklerdir. Bilgi ve becerilerin birleşmesiyle yetenekler ortaya çıkar (Çelikkaya, 2011; Öğreten, 2017).

Türkiye'de öğretim programları, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak hazırlanmıştır (Karadağ vd., 2008). Yapısalcı yaklaşıma göre sosyal bilgiler programları, öğrencilerin değer, kavram ve becerileri öğrenmesine yönelik tasarlanmıştır. Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler programları, öğrencilerin becerilerini uygulamalı etkinlikler yoluyla kazanmalarını hedeflemektedir (Yazıcı, 2006). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler şöyle sıralanmaktadır: Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, eleştirel düşünme, araştırma, kanıt kullanma, çevre okuryazarlığı, empati, değişim ve sürekliliği algılama, hukuk okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, harita okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık, girişimcilik, karar verme, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, gözlem, iletişim, öz denetim, iş birliği, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, konum analizi, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, problem çözme, sosyal katılım, tablo ve yenilikçi düşünme. Milli Eğitim

Bakanlığı tarafından hazırlanan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, öğrencilere sadece belirli becerilerin kazandırılmasını değil, aynı zamanda değerlerimizle uyumlu, çeşitli beceri ve davranışlar kazanmış bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini vurgulamaktadır. Beceri kavramı, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) tarafından belirlenen ulusal ve uluslararası düzeyde kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatında gereksinim duyulan beceri yelpazesinin bir parçası olarak ele alındığı görülmektedir (MEB, 2018).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan temel yaklaşımlar, Barr, Barth ve Shermis tarafından ilk kez 1970 yılında sınıflandırılmıştır. Barr, Barth ve Shermis'in sınıflandırmasına göre, sosyal bilgiler öğretimi vatandaşlık aktarımı, sosyal bilim ve yansıtıcı araştırma olmak üzere üç temel yaklaşıma ayrılmaktadır.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Temel Yaklaşımlar

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan temel yaklaşımlardan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, isminden de anlaşılacağı gibi toplumun kültürel mirasının yeni nesillere aktarılması ve donanımlı, topluma faydalı vatandaşlar yetiştirme anlayışına dayanmaktadır. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı daha çok öğretmeni merkeze alan, öğrencinin pasif olduğu bir yaklaşımdır. Öğretmen anlatıcı, öğrenci ise dinleyici konumundadır. Bu yaklaşımın temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktarmak, milli değerlere önem vermeyi ve ideal bir birey olmayı öğretmektir. Ancak bu yaklaşım, öğrencilerin sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerini kullanmadan öğrenmelerine ve her ortamda uyumlu bir birey olmalarına odaklandığı için eleştirilmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997; Doğanay, 2008; Öztürk, 2009; Girgin, 2022).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan ikinci yaklaşım, sosyal bilgilerin bir sosyal bilim olarak ele alınmasıdır. Bu yaklaşım, öğrenci merkezlidir ve vatandaşlık kavramının en iyi şekilde sosyal bilimlerle ilgili kavram, beceri ve değerlerin kazanılmasıyla gerçekleştirileceğini savunur. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, öğrencilerin bilgiye kendi çabalarıyla ulaşmasını, yani keşif yoluyla öğrenmesini savunur. Bu yaklaşım, öğrencilerin sosyal bilimci olarak görülmesini ve konu alanıyla ilgili bilgileri kazanırken kaynak ve kanıt kullanma, inceleme ve değerlendirme yapabilme becerilerinin etkin bir şekilde kullanılmasını, böylece farklı bakış açıları elde ederek bireysel görüş geliştirmeleri temeline dayanır. Bu yaklaşımda, öğretmenler bir rehber olarak rol oynarlar ve öğrencilerin sürece katılımını teşvik ederler (Kabapınar, 2019).

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan üçüncü yaklaşım ise yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimidir. Bu yaklaşımda öğrenci, kendi yaşam deneyimlerinden yola

çıkarak öğrenir ve öğrenme sürecinde deneyimlerini yansıtarak ilerler. Yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretiminde öğrenci, öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılarak problemler karşısında etkili çözüm ve karar verme becerileri geliştirir. Yansıtıcı araştırma yönteminde amaç, siyasal bir demokraside karar vermenin vatandaşlığın en önemli gerekliliği olduğu için öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirmektir. Çünkü vatandaş olarak tanımlanan kişi, bir sorunla karşılaştığında buna mantıklı bir şekilde cevap verebilen bir kişidir. Bu nedenle yansıtıcı araştırmayı destekleyenler, sosyal bilgilerin başlıca amacının öğrencilerin karar verme becerilerini geliştirmek olduğunu belirtmektedirler (Yalçın ve Akhan, 2019; Doğanay, 2008; Öztürk, 2009).

2.5. Sosyal Bilgilerde Öğretim Stratejileri

Öğretim stratejileri, temel olarak öğretmenin öğrenmeyi sağlamak için izlediği genel yaklaşımlar anlamına gelmektedir. Bu yaklaşımlar, öğrenme-öğretme sürecinde öğrenmenin sağlanması amacıyla planlanan bir dizi etkinliği içermektedir (Yaşar ve Gültekin, 2009). Bu etkinlikler arasında konunun seçimi, analizi, öğretimin psikolojik yönlerinin dikkate alınması, yöntemlerin ve tekniklerin seçimi gibi faaliyetler yer almaktadır (Taşpınar, 2017). Birçok uzman tarafından önerilen farklı veya benzer sınıflandırmalara rağmen, öğretim stratejilerinin sınıflandırılması konusunda en yaygın kabul gören sınıflandırma Jacobsen ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Jacobsen ve arkadaşları (1985), öğretim yöntemlerini beceri yaklaşımı ile ele alarak, "yöntem" teriminden ziyade daha çok "öğretme stratejisi" terimini kullanmışlardır (Demirel, 2011).

Jacobsen ve arkadaşlarının öne sürdüğü sınıflandırmaya göre, öğretme stratejileri genel olarak üç grupta toplanabilir. Bu gruplar şunlardır:

- Sunuş yoluyla öğretim stratejisi
- Buluş yoluyla öğretim stratejisi
- Araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisi

2.5.1. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi

David Ausubel tarafından geliştirilen öğretim stratejisi, "anlamli öğrenme" olarak da bilinmektedir ve öğrenmenin "alış yoluyla" gerçekleşmesine odaklanır. Ausubel, bilgilerin öğrenilmesinde anlamın ve kalıcılığın önemini vurgulamıştır. Sözel öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi durumunda öğrencinin kısa sürede birçok bilgiyi anlamli bir şekilde öğrenebileceğini savunmuştur (Şeyihoğlu ve Kartal, 2015).

Sunuş yoluyla öğretim stratejisi, dört temel özellik içermektedir:

- Yoğun etkileşim: Öğretmen ve öğrenciler arasında aktif bir etkileşim sağlanarak öğrencilerin katılımı artırılmalıdır.
- Bol örneklendirme: Soyut kavramların anlamlı hale gelmesi için birden fazla duyuşal uyarıcı kullanılmalı ve öğrenilecek bilgiler bol örneklerle desteklenmelidir.
- Genelden özele (tümdengelim): Bilgiler önce genel bir çerçevede sunulmalı ve daha sonra detaylara inilerek öğrencilerin anlaması kolaylaştırılmalıdır.
- Anlamlı öğrenme: Ders anlatımı aşamalı olarak yapılmalı ve öğrencilerin önceden edindikleri bilgilerle ilişkilendirilerek anlamlı bir öğrenme sağlanmalıdır. (Demirel, 2011; Taşpınar, 2017).

Sunuş yolu stratejisi, öğretmen odaklı bir yaklaşım olup bilginin belirli bir düzen ve sıraya göre öğretilmesini gerektirir. İlk olarak, öğretmen genel ilke, kavram ve genellemeleri sunar ve daha sonra öğrencilerin bunları anlamalarına yardımcı olacak örnekler verir. Daha sonra ise, detaylı bilgiler öğretilir (Taşpınar, 2017; Demirel, 2011). Sunuş yolu ile öğretim stratejisinde, sunulan materyallerin öğrenciler tarafından anlamlı bulunması, yeni öğretilecek bilgilerin öğrencilerin önceden edindikleri bilgilerle ilişkilendirilmesi ve öğrencilerin öğrenme sürecine hazır ve istekli olmaları, anlamlı öğrenmenin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir (Yaşar ve Gültekin, 2009). Aksi takdirde, öğrenciler ezberleme yoluyla öğrenme eğiliminde olabilirler. Bu nedenle, bu stratejide genellikle bilgilerin ezberlenmesi değil, anlamlı bir şekilde öğrenilmesi amaçlanmaktadır.

Eğitim-öğretim sürecinde yaygın olarak kullanılan bir öğretim stratejisi olan sunuş yoluyla öğretim, diğer stratejilere kıyasla daha kolay bir yapılandırma ve sunum sağlama, soyut kavramların daha etkili bir şekilde öğretilebilmesi, zaman tasarrufu ve tanımların başlangıçta verilmesi sayesinde öğrencilerin kavram yanlışlarının en aza indirgenmesi gibi sebeplerle sıklıkla tercih edilmektedir (Tok, 2007). Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde öğretmenler, anlatım, soru-cevap, takrir, informal öğretmen konuşması, sunum ve söylev gibi farklı teknikleri kullanarak öğrencilerin öğrenmelerini destekleyebilirler (Demircioğlu, 2004).

Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin avantajlarının yanı sıra bazı sınırlılıkları da taşımaktadır. Örneğin, öğrencilerin pasif hale gelmesine neden olabilir ve öğretmenin geri bildirim eksikliği veya planlama ve organizasyondaki yetersizlikleri öğrencilerin kavram

kargaşası yaşamasına sebep olabilir. Sunulan bilgiler arasında bağlantı kuramayan öğrenciler, ezberleme yoluna girerek anlamsız öğrenmeye yönelebilirler. Özellikle sosyal bilgiler dersinde sözel öğrenmelerin yoğun olduğu bir ders olması nedeniyle, öğrencilerin anlamlı öğrenmeleri sağlamak için etkin kılınmaları ve öğretim etkinliklerinin ve materyallerin anlamlı öğrenmeyi teşvik edecek nitelikte olması önemlidir. (Demircioğlu, 2004; Şeyihoğlu ve Kartal, 2015; Yaşar ve Gültekin, 2009).

2.5.2. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi

Jerome S. Bruner tarafından 1960'larda geliştirilen bu öğretim stratejisi, öğrenciye özelden genele (tümevarım) doğru kavram, ilke ve düşüncelerin kazandırılmaya çalışıldığı, öğrenci aktivitesine dayalı bir yaklaşımdır (Demircioğlu, 2004). Bruner'e (1962) göre, öğretmenler bu stratejiyi uygularken öğrencileri birer bilim insanı gibi görüp onları deney yapmaya, kavram ve ilkeleri keşfetmeye teşvik etmelidir. Bu strateji, öğrencilerin süreç katılımını sağlayarak, direkt cevabı sunmak yerine onları daha çok güdüleyici bir özelliğe sahip kılar (Şeyihoğlu ve Kartal, 2015).

Buluş yoluyla öğretim stratejisi, öğrencilerin merak duyacağı bir soruyla başlayarak öğrenme sürecini başlatır ve öğrenciler tıpkı bir tarihçi gibi veya bir coğrafyacı gibi çalışarak sorunun çözümünü bulur ve kendi ilke ve genellemelerini oluşturur (Demirel, 2011). Bu strateji aynı zamanda, öğrencilerin özgüvenli, kendi kendine öğrenen ve sorunları çözebilen bireyler olmasını hedeflerken, sezgisel düşünmeyi de vurgular (Şeyihoğlu ve Kartal, 2015).

Buluş yoluyla öğretim stratejisinin uygulanması, sunuş yoluyla öğretim stratejisine göre farklılıklar barındırmaktadır. Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde öğretmen, konunun örneklerini kendisi sunarken, buluş yoluyla öğretim stratejisinde öğrenciler, sorulan sorulara yanıt vererek kendi genellemelerine ulaşırlar. Buluş yoluyla öğretim stratejisi, belli bir sıraya göre adımları takip eder: Öğretmen öğrencilere örnekleri sunar, öğrenciler örnekleri betimler/tanımlar, öğretmen ek örnekleri sunar, öğrenciler ikinci örneği tanımlar ve önceki örneklerle karşılaştırırlar, öğretmen ek örnekler ve örnek olmayanları sunar, öğrenciler karşıt örnekleri karşılaştırır ve farklılıkları bulurlar, öğretmen öğrencilere örneğin özelliklerini ya da örnekler arasındaki ilişkileri keşfetmelerini sağlar, öğrenciler tanımlar ya da ilişkiyi açıklarlar ve son olarak öğretmen öğrencilerden ek örnekler ister (Tok, 2007).

Buluş yoluyla öğretim stratejisi, birçok avantajı beraberinde getirmektedir. En önemli avantajları arasında, öğrencilerin kavram genelleme becerilerinin gelişmesi, problem çözme ve araştırma yeteneğinin artması, gözlem ve deney yapma becerilerinin gelişmesi ve anlamlı

ve kalıcı öğrenme sağlanması sayılabilir (Taşpınar, 2017). Ancak, bu stratejinin bazı sınırlılıkları da vardır. Bu sınırlılıklar arasında, bu stratejinin tüm konularda kullanılmasının zor olması, zaman ve maliyet gerektirmesi, kalabalık sınıflarda uygulanmasında sorunlar yaşanması ve öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyesinin düşük olması durumunda uygulamada aksamalar yaşanabileceği sayılabilir (Demircioğlu, 2004; Şeyihoğlu ve Kartal, 2015).

2.5.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi

John Dewey tarafından temelleri atılan bu strateji, öğrenci merkezli bir yaklaşımı benimser. Araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisi, öğrencilere problem çözme becerilerini geliştirerek araştırma etkinliklerini öğretmeyi içermektedir (Tok, 2007). Bu stratejinin amacı, öğrencilerin mevcut bilgilerine dayanarak karşılaştıkları problemleri çözmelerine yardımcı olmak ve problem çözme becerisini kazandırmaktır. Öğretmen, buluş yoluyla öğretim stratejisinde olduğu gibi öğrenciye rehberlik eder ve problem çözerken yönlendirir. Ancak, bilgiyi doğrudan aktarmak yerine, öğrencilerin kendi çabalarıyla bilgiyi keşfetmeleri ve öğrenmeleri teşvik edilir. Araştırma-inceleme stratejisi, bir dersin üst düzey hedeflerine ulaşılmasında kullanılan öğretim stratejisidir. Bu yaklaşımda öğrenciler, mevcut bilgilerini kullanarak problemleri çözmeyi öğrenirler ve bu sayede eleştirel düşünme ve yansıtıcı inceleme becerileri kazanırlar. Ayrıca, yeni ve özgün çözümler üreterek yaratıcılıklarını geliştirirler (Arslan, 2016)

Problem çözme becerisini geliştirmeye dayanan araştırma-inceleme stratejisi, şu aşamalardan oluşmaktadır (Tok, 2007):

- Problemin tanımlanması ve belirlenmesi aşaması
- Hipotezlerin oluşturulması
- Veri toplanması (hipotezlerin test edilmesi)
- Verilerin yorumlanarak analiz edilmesi ve sonuçların çıkarılması.

Araştırma-inceleme stratejisi uygulanırken ilk aşamada, öğrencinin seviyesine uygun, net, açık uçlu ve ilgi çekici bir problem ortaya konulur. Öğretmen, öğrencilerin problemi tam olarak anlamalarını sağlamak amacıyla, problem sınırlarını belirler. Problem belirlendikten sonra, öğrenciler kendi tahmin ve yargılarını ifade ederler. Daha sonra, öğrenciler tahminlerini test ederek doğruluğunu veya yanlışlığını ispatlamaya çalışırlar. Elde edilen veriler istatistiksel olarak analiz edilir ve sonuçta bir yargıya varılır. Araştırma-inceleme yoluyla öğretim stratejisi için kullanılacak çeşitli yöntem ve teknikler: problem çözme,

deney, örnek olay, soru-cevap, beyin fırtınası, gezi, dramatizasyon, rol yapma ve gösterip yaptırma gibi teknikler sayılabilir (Demircioğlu, 2004).

2.6. Afet ve Afet Türleri

2.6.1. Afet

5902 Sayılı Kanun'a göre afet, "toplumun geneli veya toplum içerisindeki belirli gruplar için fiziksel, ekonomik ve sosyal açılardan zararlara neden olan, günlük yaşamı ve insan aktivitelerinin akışını akamete uğratan veya tamamen durmasına yol açan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar" olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 1959). Bu tanıma göre, bir olayın afet olarak kabul edilebilmesi için söz konusu olayın doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olması ve toplumun tamamında veya belirli bir kesiminde fiziksel, ekonomik ve sosyal zararlara yol açması, normal yaşamı veya insan aktivitelerini kesintiye uğratması veya tamamen durdurması gerekmektedir. Bu kayıplar yerleşim yerlerinde meydana gelmeli ve yerel yönetimlerin müdahale edemeyeceği boyutta olmalıdır. Başka bir ifadeyle afet, bir olayın kendisi değil ortaya çıkan sonuçlarıdır (Kadioğlu, 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yapılan tanıma göre afet, aniden ortaya çıkan ve insanların veya toplumların normal işleyişini bozan, dış yardım gereksinimine yol açabilecek kadar büyük bir etkiye sahip acil bir durumdur. Ayrıca, on veya daha fazla insanın ölümüne, yüz veya daha fazla insanın etkilenmesine veya resmi kurumlardan yardım alınmasına sebep olan savaş dışı olaylar da afet olarak nitelendirilmektedir (Ünal, 2015). Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen en kapsamlı afet tanımı, bir toplumun veya topluluğun kendi kaynaklarıyla başa çıkamadığı, genellikle can kaybı, ekonomik veya çevresel hasara yol açan ve toplumun işleyişini önemli ölçüde bozan olaylar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, uluslararası yazışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Nations, 2009). Söz konusu tanımlara göre, afet olarak kabul edilecek olaylar, insanlara zarar veren ve fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, aynı zamanda insanların faaliyetlerini olumsuz anlamda etkileyen hatta durduran olaylardır. Bu olaylar, insanların kendi olanaklarıyla üstesinden gelemedikleri ve üstesinden gelebilmek için dışarıdan gelecek yardımlara gereksinim duydukları acil durumlar olarak nitelendirilmektedir.

2.6.2. Afet Türleri

Afetler, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüştür ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte farklı türlerde görülmeye başlamıştır. Afetler, doğal kaynaklı veya teknolojik-insan

kaynaklı olarak iki temel grupta sınıflandırmak mümkündür. Türkiye'de 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun" doğal afetleri kapsamaktadır ve teknolojik veya insan kaynaklı afetlere dair herhangi bir bahis içermemektedir (Resmi Gazete, 1959). Ancak, Avrupa Atlantik Afet Müdahale Merkezi Yönergesine göre afetler; doğal afetler ve teknoloji kökenli afetler olarak iki grupta değerlendirilmektedir (İbiş ve Kesgin, 2014).

2.6.3. Teknoloji ya da İnsan Kaynaklı Afetler

Teknolojik kökenli afetler, çoğunlukla nükleer, kimyasal ve büyük endüstriyel kazaların yanı sıra savaş zamanlarında da nükleer, biyolojik ve kimyasal silahların etkileri sonucu meydana gelmektedir. İnsan kaynaklı afetler, doğal olmayan afetler veya insan yapımı afetler olarak da adlandırılmaktadır. Bu tür afetler, tamamen insanların neden olduğu ve doğa ile herhangi bir ilişkisi olmayan olaylardır. İnsan kaynaklı afetler, sosyal hayatı ve doğal çevreyi büyük ölçüde etkileyebilir, çok sayıda insanın ölümüne yol açabilir. Savaşlar ve yol açtıkları göçler, uçak kazaları, bireysel saldırılar, büyük çaplı motorlu araç kazaları, terörizm, kimyasal kazalar, sabotajlar ve bina yıkılmaları gibi olaylar insan kaynaklı afetlere örnek olarak gösterilebilir (Recai, 2007).

Teknoloji kökenli afetler, modern toplumların teknolojik gelişmelere bağımlılığının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu tür afetlerin nedenleri genellikle insan hatası, teknik arızalar veya kötü niyetli eylemler gibi faktörlerle ilişkilidir. Nükleer santral kazaları, yanlış kullanım veya güvenlik ihlalleri sonucu oluşabilirken, kimyasal sızıntılar sıklıkla endüstriyel tesislerdeki hatalı işlemlerden kaynaklanır. Büyük ölçekli teknolojik kazaların sonuçları oldukça ciddi olabilir. Çevresel kirlilik, sağlık sorunları, ekonomik kayıplar ve hatta can kayıpları gibi etkilere yol açabilirler. Bu tür afetlere karşı alınabilecek önlemler, teknolojik güvenliği artırmak ve acil durum hazırlık planları geliştirmekle başlar. Endüstriyel tesislerin daha sıkı denetlenmesi, personel eğitimi ve güvenlik protokollerinin sıkı bir şekilde takip edilmesi, teknolojik afet riskini azaltabilir. Ayrıca, hükümetler, acil durum ekipleri ve sivil toplum kuruluşları, bu tür afetlere hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edebilmek için hazırlıklı olmalıdır. İnsan kaynaklı afetlerin azaltılması için toplum bilincinin artırılması ve risklerin daha iyi anlaşılması da kritik önem taşır (Çelik vd., 2020).

2.6.4. Doğal Afetler

Doğal afetler, yer yüzeyindeki doğal süreçlerin ani ve yıkıcı sonuçlar doğurduğu olaylar olarak tanımlanır. Depremler, volkanik patlamalar, tsunamiler, kasırgalar, sel felaketleri ve kuraklık gibi doğal afetler, doğanın insanlar üzerindeki gücünü gösteren çarpıcı örneklerdir. Bu afetlerin nedenleri farklı olabilir. Örneğin, depremler yer kabuğundaki tektonik levhaların kaymasından kaynaklanırken, sel felaketleri yoğun yağışlar veya nehirlerin taşmasından kaynaklanabilir. Bu afetler, fiziksel altyapıya, ekonomiye ve çevreye büyük zararlar verebilirler. Can kayıpları, yaralanmalar ve evsiz kalan insanlar gibi sonuçları vardır. Doğal afetlerin etkilerini azaltmak ve önlemek için bir dizi strateji ve yöntem geliştirilmiştir. İnşaat sektöründe kullanılan yapı malzemelerinin dayanıklılığının artırılması, afet dayanıklı binaların inşası ve erken uyarı sistemlerinin kurulması gibi fiziksel önlemler alınabilir. Aynı zamanda, toplum bilinci ve afet hazırlığı da büyük önem taşır. İnsanların doğal afetlere nasıl tepki vereceklerini ve güvenli tahliye yollarını bilmesi, can kaybını ve yaralanmaları azaltabilir. Ayrıca, afet sonrası yardım ve rehabilitasyon programları, toplumların afet sonrası toparlanmasına yardımcı olabilir (Şahin, 2002).

Doğal afetler genellikle; oluşum nedenleri, oluştukları ortam ve oluşum hızlarına göre sınıflandırılmaktadır. Oluşum nedenleri ve oluştukları ortam olarak doğal afetler; yer kökenli, atmosfer kökenli ve biyolojik doğal afetler şeklinde sınıflandırılmaktadır. Oluşum hızlarına göre ise yavaş gelişen ve hızlı gelişen doğal afetler olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır (Şahin, 2002).

2.7. Deprem

Deprem, diğer doğal afet türlerinden farklı olarak aniden ortaya çıkarak büyük yıkımlara, can kayıplarına ve yaralanmalara neden olarak birçok soruna yol açmasıyla ön plana çıkmaktadır (Sabuncuoğlu vd., 2003). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından yapılan tanıma göre deprem; yer kabuğunun kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgalar şeklinde yayılması ve bu dalgaların geçtikleri ortamları ve yeryüzünü kuvvetle sarsması olayıdır (AFAD, 2019).

Kırıklı hatlar üzerinde oluşan zemin titreşimleriyle gerçekleşen depremler, ani ve kısa süreli olmalarına rağmen etkiledikleri bölgede büyük ölçüde yıkıcı etkiye neden olurlar. Depremlerin çeşitli zaman aralıklarında ve belirli coğrafi bölgelerde meydana geldiği bilinmektedir. Sık aralıklarla depremlerin yaşandığı bölgelere "sismik bölgeler" adı

verilmektedir. Bu bölgelerde yer kabuğundaki kırılmalar ve hareketler daha sık görülmekte ve deprem aktivitesi yoğun olarak yaşanmaktadır. Depremlerin oluşumunu tetikleyen nedenlere göre sınıflandırıldığında, kökenlerine dayalı olarak dört ana türü bulunmaktadır: tektonik kökenli depremler, volkanik kökenli depremler, çöküntü depremleri ve insan etkisiyle oluşan depremler (Çelik vd., 2020).

2.7.1. Tektonik Depremler

Yer kabuğunu oluşturan parçalara "levha" adı verilir. Levhalar, sürekli hareket halinde olan yapılar olarak kabul edilmektedir. Yer kabuğunu oluşturan levhalar, konveksiyon akımları ve mantonun hareketleri nedeniyle sürekli olarak yer değiştirirler. Bu levhaların etkileşimi, yer yüzeyinde büyük sarsıntılar ve titreşimler oluşturur. Bu fenomen, depremlerin en yaygın ve en yıkıcı türü olarak bilinmektedir. Tektonik depremlerin nedenleri, genellikle levhaların hareketi ve etkileşimiyle ilişkilendirilir. Levhaların birbirine sürtünmesi veya ayrılması, yer kabuğunda gerilim birikmesine neden olur. Bu gerilim, belirli bir noktada ani bir şekilde serbest bırakıldığında, deprem dalgalarının yayılmasına yol açar. Bu nedenle, deprem fay hatları veya levhaların sınırlarında daha sık meydana gelir. Tektonik kökenli depremler, şiddet ve etkilediği alan açısından son derece yıkıcı ve büyük hasarlara yol açabilir. Bu tür depremler, binaların çökmesine, toprak kaymalarına, tsunamilere, can ve mal kayıplarına neden olabilir. Ayrıca, depremlerin tetiklediği artçı deprem adı verilen daha küçük sarsıntılar, kurtarma ve yardım çalışmalarını zorlaştırabilir. Yeryüzündeki depremlerin yaklaşık %90'ı tektonik kökenli depremlerdir ve Türkiye'deki depremler de büyük çoğunlukla bu tür depremlerden oluşmaktadır (Çakar, 2008; İşçi, 2008).

2.7.2. Volkanik Depremler

Volkanik depremler, yerin derinliklerinde bulunan erimiş maddenin yeryüzüne çıkarken fiziksel ve kimyasal olaylar sonucu oluşan gazların patlamalarıyla meydana gelir. Bu tür depremler, genellikle volkanların püskürmesiyle birlikte gerçekleşir ve sismik aktiviteye yol açarlar. Bu depremlerin nedenleri, genellikle magmanın yer kabuğunda birikmesi ve bu magmanın yer yüzeyine doğru yükselmesiyle ilişkilidir. Magmanın yüzeye yaklaştıkça, yer kabuğunda gerilim birikmeye başlar. Bu gerilim, bir noktada aniden serbest bırakıldığında, deprem dalgalarının yayılmasına neden olur. Volkanik depremler, diğer deprem türlerinden farklılık gösterir ve genellikle volkanik bölgelerde meydana gelir. Bu depremlerin şiddeti ve etkilediği alan, volkanın büyüklüğüne ve patlama yoğunluğuna bağlı

olarak değişebilir. Bu depremler yanardağlarla ilişkilidir ve genellikle yerel ölçekte meydana gelirler. Volkanik depremler yerel ölçekte büyük etkilere yol açabilir. Volkanik patlama veya lav akışları, çevrelerindeki alanlarda ciddi yıkıma ve can kaybına yol açabilir. Bu tür depremler, volkan gözlemleri ve uyarı sistemleri sayesinde önceden tahmin edilebilir, bu da kurtarma ve tahliye çabalarını kolaylaştırmaktadır. Japonya ve İtalya gibi ülkelerde meydana gelen depremlerin bir kısmı bu gruba dahildir. Türkiye coğrafyasında aktif bir yanardağ bulunmaması nedeniyle bu tür depremler meydana gelmemektedir (Çakar, 2008; İşçi, 2008).

2.7.3. Çöküntü Depremler

Çöküntü depremleri, yer altındaki boşlukların veya mağaraların çökmesi sonucu meydana gelen yer sarsıntılarıdır. Bu tür depremler, yer kabuğu içindeki boşlukların aniden çökmesiyle ortaya çıkar. Çöküntü depremlerinin nedenleri, yer altı boşluklarının doğal süreçler veya insan etkisiyle oluşabilecek şekillerde genişlemesi veya daralması ile ilişkilidir. Doğal olarak oluşan çöküntü depremleri mağaraların çökmesi veya yer altındaki su seviyelerinin değişmesi gibi olaylar sonucu meydana gelebilir. İnsan etkisiyle oluşan çöküntü depremleri ise yer altındaki maden çıkartma faaliyetleri, su çekme işlemleri veya yer altı yapıların çökmesi gibi aktiviteler sonucu görülebilir. Çöküntü depremlerinin etkileri, genellikle yerel düzeyde sınırlıdır. Ancak bu tür depremler, yer altındaki altyapıyı etkileyebilir ve yer yüzeyinde çatlaklar veya çukurlar oluşturabilir. Bu nedenle, çöküntü depremlerine karşı alınabilecek önlemler, yer altı boşluklarının doğru bir şekilde haritalandırılması ve izlenmesi, yer altı maden çalışmalarının dikkatle yapılması ve yer altı yapıların güçlendirilmesi gibi tedbirleri içermelidir (Çakar, 2008; İşçi, 2008).

2.7.4. İnsanların Neden Oldukları Depremler

Depremler, genellikle doğal fenomenler olarak düşünülse de, insan etkisiyle de meydana gelebilirler. İnsanların neden olduğu depremler, genellikle madencilik faaliyetleri, yeraltı su çekimi, petrol ve gaz üretimi gibi insan müdahalesinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu tür depremlere "insan yapımı deprem" veya "indüklenmiş deprem" denir. Madencilik faaliyetleri, yeraltındaki büyük kaya kütlelerini çıkartmak veya yeraltı boşlukları oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen patlamaları içerir. Bu patlamalar, yer kabuğunda büyük gerilimlerin serbest bırakılmasına neden olarak depremlere yol açabilir. Özellikle kömür madenciliği gibi yer altı işleri bu tür depremleri tetikleyebilir. Yeraltı su çekimi, yeraltı su seviyelerini düşürmek amacıyla gerçekleştirilen bir faaliyettir. Bu, yeraltı kayaçlarının

sıkışmasına ve yer kabuğunun değişen gerilimlere maruz kalmasına neden olabilir. Bu da depremlere zemin hazırlayabilir. Petrol ve gaz üretimi sırasında kullanılan hidrolik kırıcılar (fracking) da depremlere yol açabilir. Bu yöntem, yeraltı kayaçlarını çatlatarak hidrokarbonların çıkartılmasını kolaylaştırır, ancak bu süreç de yer kabuğunda titreşimlere neden olabilir (Çakar, 2008; İşçi, 2008).

2.8. Türkiye’de Deprem

Türkiye, bulunduğu konum itibarıyla Akdeniz, Alp ve Himalaya deprem kuşakları arasında konumlanmıştır. Türkiye coğrafyası Alp sıradağları, Asya ile Avrupa kıtalarının birbirlerine göreceli hareketleri sonucunda sıkıştırıcı kuvvetlerin etkisiyle meydana gelmiştir. Türkiye'nin bu konumu, jeolojik olarak aktif bir bölgede bulunmasına ve depremlerin sık yaşandığı bir ülke olmasına neden olmaktadır. Depremler, yer kabuğundaki levhaların hareketleriyle ilişkilidir ve bu etkileşim sonucunda enerji birikir ve deprem şeklinde açığa çıkar. Türkiye'nin yer kabuğunun bu dinamik özelliği, deprem riskini artıran önemli bir faktördür ve deprem kuşakları içinde yer almasının bir sonucudur. Ülkemizin farklı yerlerinde ve farklı zamanlarda çeşitli doğal afetler meydana gelmektedir. Yapılan analizlere göre, depremler ülkemizdeki doğal afetlerin %65'ini oluştururken, heyelan %15, sel %14 ve diğer afetler (yangın, fırtına, çığ vb.) %10 oranındadır. Ayrıca Türkiye topraklarının %98'i deprem riski altındadır. Bu durum, yerkürenin tektonik yapısı ve Türkiye'nin bu tektonik yapı içindeki coğrafi konumunun doğrudan bir sonucudur (Aksoy, 2013; Ergünay, 2007).

Türkiye'nin sadece yakın tarihine bile bakıldığında yıkıcı sonuçlara yol açan birçok büyük depremin meydana geldiği görülmektedir (Ergünay, 2007). 1939 Erzincan Depremi: Mw 7.6 büyüklüğündeki depremde resmi rakamlara göre toplam can kaybı 32.968 iken, 116.720 bina yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir (Duman, 2013). 1999 Gölcük Depremi: Mw 7.4 büyüklüğündeki depremde resmi rakamlara göre, toplam can kaybı 17.480 iken, 23.781 kişi yaralanmış, 505 insan sakat kalmış, 285.211 ev ve 42.902 işyeri hasar görmüştür (Özmen, 2000). 2011 Van Depremi: Mw 7.2 büyüklüğündeki depremde resmi rakamlara göre, 644 insan hayatını kaybetmiş, 1.966 kişi yaralanmış ve yaklaşık 28 bin konut yıkılmış veya kullanılamaz hale gelmiştir (Ergünay ve Özmen, 2013). 2023 Kahramanmaraş Depremleri: Mw 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde meydana gelen iki farklı depremde son açıklanan resmi rakamlara göre, 50 binden fazla insan hayatını kaybetmiş, 122 binden fazla yaralanmış, yarım milyondan fazla bina yıkılmış ya da ağır hasar almış ve önemli maddi kayıplar oluşmuştur (AFAD, 2023).

2.9. Depremden Korunma Yolları

Depremler, dünya genelinde yaşanabilen doğal afetler arasında ciddi bir tehdit oluşturur. Deprem afeti, toplumları ve altyapıyı büyük ölçüde etkileyebilir, can kaybına ve maddi hasara yol açabilir. Depremlerle başa çıkmanın en etkili yollarından biri, bilimsel temellere dayalı olarak oluşturulan önlemleri uygulamaktır. Depremlerin ne zaman meydana geleceği ve büyüklüğü günümüz şartlarında bilinmemesine rağmen, depremin olumsuz etkilerini en az zararla atlatmayı sağlayacak bazı önlemler almak mümkündür. Bu önlemler; deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler şeklinde sınıflandırılabilir.

2.9.1. Deprem Öncesinde Yapılması Gerekenler

Deprem öncesinde, yerleşim alanlarının uzmanlar tarafından detaylı bir şekilde incelenerek güvenli konutların inşa edilmesi önem arz etmektedir. Konutların içinde yaşam alanlarının güvenli hale getirilmesi ve potansiyel zararların minimize edilmesi de dikkate alınmalıdır. Ayrıca, sarsıntı sırasında devrilebilecek eşyaların yere veya duvara sabitlenmesi, zehirli, parlayıcı veya yanıcı maddelerin belirginlik sağlayan etiketlerle işaretlenmesi ve acil çıkışların engelsiz ve erişilebilir olması da önemli tedbirler arasındadır. Tüm bu hazırlıkların deprem öncesi gerçekleştirilmesi, deprem anında ve sonrasında meydana gelebilecek zararların azaltılmasına yardımcı olacaktır (AFAD, 2018; Bikçe, 2017; İşçi, 2008; Kıymaz vd., 2023; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018; Taş, 2003).

2.9.2. Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler

Deprem anında, hareketlerin kısıtlanması ve güvenli bir alana geçilmesi önemlidir. Masaya, koltuğa veya çamaşır makinesi gibi eşyalara yakın bir yerde çömelerek "hayat üçgeni" oluşturulmalı ve böylece korunma sağlanmalıdır. Deprem sırasında merdivenlere veya balkonlara çıkılmamalı ve kesinlikle asansörler kullanılmamalıdır. Eğer araç kullanılıyorsa ve deprem anında araç güvenli bir bölgedeyse, araç sağa çekilmeli ve pencereler kapalı bir şekilde beklenilmelidir. Ancak araç güvenli bir alanda değilse, araçtan inilerek güvenli bir bölgeye geçilmelidir (AFAD, 2018; Bikçe, 2017; İşçi, 2008; Kıymaz vd., 2023; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018; Taş, 2003).

2.9.3. Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler

Deprem anında, hareketlerin kısıtlanması ve güvenli bir alana Deprem sonrasındaki süreçte, sarsıntının tamamen sona erdiğinden emin olduktan sonra, bireylerin öncelikli olarak kendi güvenliklerini ve çevresindeki diğer kişilerin güvenliğini korumaları gerekmektedir. Kapalı alanlar terk edilerek güvenli bir alana geçilmeli, yangın riskine karşı doğalgaz vanası kapatılmalı ve elektrik ile su bağlantısı kesilmelidir. Hasar görmüş binalara, sarsıntılar tamamen sona erene kadar girilmemelidir. Açık alanda bulunan bireyler, binaların çevresinden uzak durmalıdır. Enkaz altında kalan bir birey, panik yapmadan kendi durumunu kontrol etmeli ve hareketlerini kontrol altında tutarak gücünü korumaya çalışmalıdır. Eğer el ve ayakları hareket edebilir durumdaysa, enkaz altında olan birey varlığını duyurmak için eşyalara vurabilir; eğer konuşabiliyorsa, sesiyle varlığını duyurmaya çabalamalıdır. önemlidir. Masaya, koltuğa veya çamaşır makinesi gibi eşyalara yakın bir yerde çömelerek "hayat üçgeni" oluşturulmalı ve böylece korunma sağlanmalıdır. Deprem sırasında merdivenlere veya balkonlara çıkılmamalı ve kesinlikle asansörler kullanılmamalıdır. Eğer araç kullanılıyorsa ve deprem anında araç güvenli bir bölgedeyse, araç sağa çekilmeli ve pencereler kapalı bir şekilde beklenilmelidir. Ancak araç güvenli bir alanda değilse, araçtan inilerek güvenli bir bölgeye geçilmelidir (AFAD, 2018; Bikçe, 2017; İşçi, 2008; Kıymaz vd., 2023; Selçuk ve Erem, 2022; Küçükcan, 2008; Limoncu ve Atmaca, 2018; Taş, 2003).

2.10. Afet Yönetimi ile İlgili Temel Kavramlar

2.10.1. Afet Yönetimi

Afetler, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren toplumları olumsuz yönde etkileyen önemli olaylardır. Tarihsel kayıtlar ve arkeolojik bulgular, depremler, sel felaketleri, yangınlar, volkanik patlamalar, kasırgalar, kuraklık ve diğer doğal afetlerin insanoğlunun yaşamını ve gelişimini etkilediğini göstermektedir. Bu afetler, toplumların yaşamlarını ve çevrelerini önemli ölçüde değiştirebilir. Can kayıpları, yaralanmalar, ev ve altyapı hasarları, tarım alanlarının tahrip olması gibi etkiler, afetlerin toplumlara olan etkilerini gösterir. Ayrıca, afetler ekonomik kayıplara ve sosyal düzensizliklere neden olabilir, toplulukları acil durumlarla karşı karşıya bırakabilir ve yardıma ihtiyaç duyulan durumlar yaratabilir. Ancak, tarihsel süreçte de insanlar afetlere karşı direnç ve dayanıklılık geliştirmişlerdir. İnsanlar, afetlerle başa çıkmak için çeşitli stratejiler, teknolojiler ve toplumsal düzenlemeler geliştirmişlerdir. Modern zamanlarda ise afet yönetimi, afetlere karşı hazırlık, risk azaltma,

acil müdahale ve iyileşme süreçleri gibi alanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Afetler, insanoğlunun doğal zorluklarla nasıl başa çıktığını ve toplumların dayanıklılığını nasıl artırdığını anlamak için tarihsel bir perspektif sunar. Gelişmiş afet yönetimi stratejileri ve bilinci sayesinde, afetlerin yol açtığı zararlar en aza indirgenmeye çalışılmakta ve toplumların afetlere daha dirençli olması hedeflenmektedir (Coppola, 2006).

Afet yönetimi, afetlerin meydana gelmesiyle sınırlı kalmamalı ve kurtarma operasyonlarının tamamlanmasıyla da son bulmamalıdır (Akdağ, 2002). Kapsamlı bir afet yönetimi, dört farklı evreyi içermektedir. İlk iki evre, zararı azaltma ve hazırlık olarak adlandırılan risk yönetimi evreleridir. Diğer iki evre ise, müdahale ve iyileştirme olarak adlandırılan kriz yönetimi evreleridir (Alexander, 2002).

2.10.2. Tehlike

Tehlike, bir olayın veya durumun, insanlar, mülkler veya çevre üzerinde olası zararlar yaratma potansiyeli taşıdığı durumu ifade eder. Tehlikeler genellikle fiziksel, kimyasal, biyolojik veya sosyal olarak kategorize edilir. Fiziksel tehlikeler arasında depremler, sel felaketleri, yangınlar ve benzeri doğal afetler yer alır. Kimyasal tehlikeler, toksik maddelerin sızıntıları veya patlamalar gibi kimyasal reaksiyonlarla ilgilidir. Biyolojik tehlikeler, salgın hastalıklar gibi canlı organizmaların etkisiyle oluşur. Sosyal tehlikeler ise toplumun güvenliği veya kamu düzeninin bozulmasına yönelik tehditleri içermektedir. Tehlikelerin belirlenmesi, analizi ve sınıflandırılması risk yönetiminin önemli bir adımını oluşturur. Tehlike değerlendirmesi, potansiyel tehlikeleri tanımlamak ve bu tehlikelerin olasılığını ve etkilerini değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir. Bu değerlendirme, riskleri belirlemek ve risklerle başa çıkmak için stratejiler geliştirmeye yardımcı olur. Tehlike analizi, bir kuruluşun veya toplumun daha güvende olması için gerekli önlemleri almasına olanak sağlar. Risk yönetimi, tehlikeleri belirlemek ve bu tehlikeleri azaltmak veya yönetmek için gerekli adımları atmaktır. Bu süreç, riskleri kabul edilebilir seviyelere indirmek ve tehlikelere karşı korunmayı sağlamak için tasarlanır. Tehlikeleri ve riskleri etkili bir şekilde yönetmek, toplumların, kuruluşların ve bireylerin güvenliğini artırmaya yardımcı olur ve potansiyel felaketlerin etkilerini minimize eder (Akgül, 2017).

2.10.3. Risk

Risk, belirli bir zaman aralığında, belirli bir tehlike durumunda, bu tehlikeye maruz kalan varlıklar veya tehlike altındaki unsurlara, bunların zarar veya hasar görme olasılıklarına

bağlı olarak, verebileceği zarar olasılığıdır. Afetlerde risk matematiksel olarak şu şekilde hesaplanabilir: Risk = Tehlike x Varlıklar x Zarar Görebilirlikleri. Bu kavram, afet yönetimi ve risk azaltma süreçlerinde önemli bir rol oynar, çünkü riskin belirlenmesi, afetlere karşı alınacak tedbirlerin ve hazırlıkların planlanmasında temel bilgi sağlar. Risk yönetimi, bir kuruluşun veya toplumun potansiyel tehlikeleri ve riskleri tanımlamasını, analiz etmesini ve bu risklere karşı korunma stratejileri geliştirmesini ifade etmektedir. Risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, bir organizasyonun veya toplumun daha iyi hazırlanmasına, felaketlerin etkilerini azaltmasına ve kaynaklarını daha etkili bir şekilde kullanmasına yardımcı olur. Ayrıca, risk yönetimi, bir organizasyonun veya toplumun uzun vadeli sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını artırır. Risk yönetimi, bir dizi adımı gerektirir. İlk adım, potansiyel tehlikeleri tanımlamak ve bu tehlikelerin olasılığını ve etkilerini değerlendirmektir. Ardından, riskler önceliklendirilir ve hangi risklere öncelik verilmesi gerektiği belirlenir. Risklere karşı korunma stratejileri geliştirilir ve bu stratejiler uygulanır. Son olarak, risk yönetimi sürekli olarak izlenmeli ve güncellenmesi gerekmektedir çünkü riskler zaman içinde değişebilir (Ergünay, 2007).

2.10.4. Kriz

Kriz, "toplumda olumsuz sonuçların meydana gelme riski taşıyan fiziksel, sosyal, ekonomik ve politik olayların normal düzeni bozması durumunu" ifade eder. Krizler, genellikle beklenmeyen ve ani olarak ortaya çıkan durumlar olup, toplumun günlük yaşamını etkileyebilecek ciddi sorunlara yol açabilirler. Bu tür olaylar, doğal afetler, ekonomik çöküşler, siyasi istikrarsızlık, salgın hastalıklar, terör saldırıları gibi çeşitli nedenlerle meydana gelebilir. Kriz yönetimi, bu tür durumlarla başa çıkmak ve etkilerini en aza indirmek için planlama, koordinasyon ve hızlı tepki gerektiren önemli bir süreçtir. Kriz yönetimi, bir kriz sırasında organizasyonların veya toplumların nasıl tepki vereceğini ve durumu nasıl yöneteceğini belirler. İyi bir kriz yönetimi stratejisi, kriz sırasında daha fazla zararın önlenmesine ve etkilerin minimize edilmesine yardımcı olur. Kriz yönetimi aynı zamanda iletişim stratejilerini içerir, çünkü halkın ve paydaşların bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi kritik önem taşır. Kriz yönetimi, kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası aşamalardan oluşur. Kriz öncesi aşamada, potansiyel krizlerin tanımlanması ve hazırlık planlarının oluşturulması önemlidir. Kriz anı aşamasında, hızlı ve etkili bir tepki verilmesi gereklidir. Kriz sonrası aşamada ise, olayın etkilerinin değerlendirilmesi ve iyileştirme stratejilerinin geliştirilmesi önemlidir (Akgül, 2017).

2.10.5. Acil Durum

Acil durumlar, 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Kanunu'nda, "toplumun tamamının veya belirli kesimlerinin normal hayat ve faaliyetlerini kesintiye uğratan, acil müdahaleyi gerektiren olaylar ve bu olayların oluşturduğu kriz durumları" olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre acil durumlar, hızlı müdahale gerektiren, beklenmedik ve potansiyel olarak zararlı olayları ifade eder. Bu tür olaylar, doğal afetler, teknolojik kazalar, sağlık krizleri, terör saldırıları, yangınlar, trafik kazaları gibi beklenmedik ve ani şekilde ortaya çıkan durumları kapsar. Acil durumlar, toplumun güvenliğini ve refahını tehdit edebilecek ölçekte olabilir ve hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edilmesi gereken önemli olaylardır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, bu tür olaylarla başa çıkmak ve etkilerini en aza indirmek için çeşitli önlemler alır ve koordinasyon sağlar (Kadıoğlu, 2011).

2.11. Deprem Bilinci ve Eğitimi

Doğal afetlerin neden olduğu sorunların kalıcı bir şekilde çözülebilmesi için eğitim etkinliklerinin önemi, geniş bir şekilde kabul görmektedir. Özellikle deprem konusunda bilinçli ve duyarlı bireylerin yetiştirilmesi, afetlerle mücadelede en etkili yöntemlerden biridir. Deprem ve deprem korunma yöntemleri hakkında bireyleri bilgilendirmek ve olumlu tutumlar kazandırmak, depremin etkilerini azaltmaya katkı sağlamaktadır. Bu amaçla, toplumdaki bireylerin olumlu tutum ve davranışlar sergilemesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalarda deprem konusunda yetersiz bilgiye sahip olan bireylerin ve ailelerinin, deprem meydana gelmesi durumunda daha fazla zarar gördükleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, deprem ve doğal afetlere karşı bilinçli ve hazırlıklı olmak, toplumun afetlerle başa çıkma kapasitesini artırabilir ve uzun vadeli çözümler sunabilir. Eğitim etkinlikleri ve farkındalık çalışmaları, afetlerin etkilerini en aza indirmek ve toplumun dayanıklılığını güçlendirmek için vazgeçilmez bir araçtır (Yakut, 2002).

Depremler, toplumsal etkileriyle dikkat çeken ve birçok insanın temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesine ve toplumsal düzenin bozulmasına yol açan olumsuz olaylardır. Bu olumsuz etkiler, genellikle toplumun deprem tehlikesine karşı hazırlıksız olmasından, gerekli önlemlerin alınmamasından ve yeterli koruma önlemlerinin alınmamasından kaynaklanır. Bir toplumda, bireylerin ve grupların afetlere karşı hazırlık sorumluluklarını bilinçli bir şekilde yerine getirmesi, afetin topluma verdiği zararı minimize etmede büyük bir öneme sahiptir. Toplumsal farkındalık düzeyi yetersiz olan toplumlarda, afetlerin etkileri

daha büyük olma eğilimindedir. Depremler, yeterli önlemlerin alınmadığı durumlarda toplumsal olumsuz etkilere yol açabilen olaylardır. Bilinçsiz bireysel çabalar, toplum içinde karmaşaya yol açarak, depremin sonuçlarıyla başa çıkmayı toplumsal bir sorun haline getirebilir. Bu nedenle, toplumun deprem riskine karşı savunmasız hale gelmemesi ve bireylerin ve grupların afet hazırlık sorumluluklarını yerine getirmesi, afetin topluma verdiği zararın minimize edilmesine katkı sağlar. Depremlerin toplumsal düzeni bozması, bireylerin ve grupların depreme hazırlıklı olmamalarına bağlıdır. Bu nedenle, toplum hızlı, doğru, düzenli ve güncel bilgilerle bilgilendirilmeli ve eğitilmelidir. Bu eğitimler, deprem riskine karşı toplumun farkındalığını artırabilir, doğru önlemler almasını sağlayabilir ve afetlerle başa çıkma kapasitesini güçlendirebilir. Bireylerin deprem ve afetlere karşı bilinçli ve hazırlıklı olması, toplumun dayanıklılığını artırarak depremin etkilerini minimize etmeye yardımcı olacaktır (Karancı, vd., 1999).

Deprem zararlarının azaltılmasında en etkili yöntemlerden biri, halkın eğitimidir. Yapılan çalışmalarda deprem anında insanların genellikle doğru korunma ve hareket etme yöntemleri konusunda yetersiz bilgiye sahip oldukları ortaya konulmuştur. Bu eksikliği gidermek için, tüm olanaklar kullanılarak halkın bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi büyük önem taşır. Bu eğitimler aracılığıyla, depremlerin hem maddi hem de manevi zararları minimum seviyeye indirilebilir. (Karancı, vd., 1999). Deprem etkilerine hazırlıklı olabilmek ve kontrol sahibi olabilmek için toplumdaki bireylerin, deprem öncesi sürekli ve etkin bir şekilde toplumsal gruplarla iletişim halinde kalarak, ortaklaşa hareket ederek ve zarar azaltma önlemlerini almaları gerekmektedir (Taş, 2003).

Depremlerin potansiyel zararlarına dair farkındalığın önemi vurgulanmalıdır. Her deprem farklı etkiler gösterebilir ve tüm depremlerin ağır hasara yol açması beklenmez. Doğru bilgi ve iyi hazırlık, depremlerle ilgili korku ve kaygıları azaltabilir ve oluşabilecek zararların minimize edilmesine yardımcı olabilir. Depremlerden korkmak doğaldır, ancak bu korku, olumlu ve etkili önlemler olarak yönetilebilir. Aşırı korku ve kaygı, insanların doğru hareket etme ve uygun önlemleri alma konusundaki kararlılığını etkileyebilir, bu da deprem sırasında zararları artırabilir. Özellikle yapıların uygun inşa edilmemesi ve evlerdeki güvenliğin sağlanmaması nedeniyle depremlerin zararları ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, depreme karşı alınacak önlemler, yapıların güçlendirilmesi, sağlam temellerin oluşturulması ve iç mekanlardaki eşyaların güvenli bir şekilde sabitlenmesi gibi yapısal ve pratik tedbirleri içermelidir. Ana vurgu, depremlerden ziyade, depreme karşı insanların tutumları ve aldıkları önlemlerin etkisine yöneliktir. Toplumun deprem ve afet bilincini artırmak, doğru bilgilendirme ve eğitimlerle insanların depremle ilgili yanlış bilgilere dayalı korkularını

azaltmak ve daha hazırlıklı bir toplum oluşturmak, zararların azaltılması için önemli bir adımdır. Sonuç olarak, depremler doğal afetlerdir ve potansiyel zararlarına karşı bilinçli ve etkin önlemler almak, toplumun dayanıklılığını artıracak ve depremlerin etkilerini en aza indirecektir. Doğru bilgi, iyi hazırlık ve bilinçli tutumlarla, depremlerin yol açabileceği zararlar büyük ölçüde önlenabilir ve toplum daha güvenli bir şekilde yaşayabilir (Atabey, 2000).

2.12. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın konusuna doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olan araştırmalara yer verilmiştir. Literatür taraması sonucu oluşturulan bu bölümde ilgili araştırmalardan elde edilen bulgu ve sonuçlara özet şeklinde değinilmiştir.

2.12.1. Uluslararası Araştırmalar

Gong, Duan ve Guo (2021) “Çin perspektifinden coğrafya müfredatında afet eğitimi üzerine bir inceleme” adlı çalışmada; Çin'deki ilkokul, ortaokul ve lise coğrafya müfredatlarında afet eğitime yer verildiği belirtilmiştir. Ancak, ilkokul düzeyinde verilen afet eğitimi müfredatında uygulamaya yönelik içeriğe az yer verildiği, ortaokul düzeyinde bilgiye yönelik içeriklerin kullanımına ağırlık verildiği ve uygulamaya yönelik içeriğin zayıf olduğu, lise düzeyinde ise afet eğitime yönelik içeriğin kapsamlı ve dengeli olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmanın sonucunda, ilkokul ve ortaokul coğrafya müfredatına afet eğitiminde uygulamaya yönelik içeriklerin daha fazla eklenmesi ve afet eğitimi konularının sistematik bir şekilde öğretim programlarına ve ders kitaplarına dahil edilmesinin gerektiğini vurgulamışlardır.

Sharpe ve Kelman (2011) “İngiltere'de ortaokul düzeyinde verilen afet eğitimi iyileştirme” adlı çalışmada; İngiltere'deki ortaokul düzeyindeki öğrencilere daha etkili bir afet eğitimi sunmanın yolları tartışılmıştır. Öğrencilerin farklı özelliklere sahip olduğu ve bu nedenle öğrenme stillerinin de çeşitlilik gösterebileceği çalışmada vurgulanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin öğrenme stillerinin tespit edilmesi ve bu stillere uygun eğitimin sunulması gerektiği önerilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Kolb'un deneyimsel öğrenme kuramı ve Gardner'ın çoklu zeka kuramının afet eğitiminde verimli bir şekilde kullanılabileceği ifade edilmiştir.

Ohnishi ve Mitsunashi (2013) sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinde verilen afet eğitimi üzerine yapılan çalışmada; Japonya'da sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinde yer

verilen afet eğitimiyle ilgili içeriğin öğrencilerin afetlerle başa çıkma yolları hakkında bilgi ve becerilerini geliştirmesi açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinde risk/tehlike haritası kullanımının afet eğitiminde önemli bir unsur olduğu belirtilmiştir. Ortaokul kademesinde öğrenim gören öğrencilerin afetlerle başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi için sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinde afet eğitimiyle ilgili içeriğin artırılması gerektiği belirtilmiştir.

King (2000) “Öngörülebilir doğal afetler için farkındalık ve eğitim ihtiyacı” isimli çalışmada; Avustralya’nın kuzeyinde tropikal siklonlar ve sel gibi doğal afetlerin düzenli olarak meydana gelmesine ve öngörülebilir tehlikeler barındırmasına rağmen, bireylerin afetlere hazırlık düzeylerinin yetersiz olduğu, doğal afet yaşanması durumunda karşılaşılabilecek tehlikeler hakkında eksik bilgilere sahip oldukları belirtilmiştir. Çalışmanın sonucunda, doğal afetlerin neden olduğu can ve mal kayıplarını en aza indirmek için afet eğitiminin hayati öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

2.12.2. Ulusal Araştırmalar

Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy (2019) "Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi" adlı çalışmada; sosyal bilgiler ders kitaplarında afet türleri içerisinde en fazla deprem afetine vurgu yapıldığı belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak Türkiye'nin bir deprem ülkesi olması şeklinde açıklanmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarının bilimsel gerçeklerle uyumlu olarak tasarlandığı ifade edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, incelenen ders kitaplarında afet eğitimine yönelik metin ve görsellerin bolca yer aldığı, ancak uygulamaya yönelik etkinliklerin sınırlı olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda sosyal bilgiler ders kitaplarına afet eğitiminde uygulamaya yönelik etkinliklerin artırılması önerilmiştir. Ayrıca 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afetlere çok az yer verildiği tespit edilmiş, ilgili kitapta afetlere daha fazla yer verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Kısa (2019) "2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4. 5. ve 7. sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri" adlı çalışmada; 2018 sosyal bilgiler öğretim programında doğal afetlerle ilgili kazanım sayısının artırılması ve daha fazla öğrenme alanında doğal afetlerle ilgili kazanımlara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler ders kitaplarında, öğrencilere çeşitli becerilerin kazandırılması amacıyla farklı öğrenme deneyimleri sunacak etkinliklere yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sayede öğrencilerin doğal afetler konusunda daha fazla beceri ve değer kazanmalarına imkan sağlanabileceği belirtilmiştir.

Kılıç (2019) "Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi" isimli çalışmada; 2018-2019 yılına ait hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen doğal afetler konusunun sarmal sisteme ne ölçüde uygun olduğu incelenmiştir. Sonuç olarak sosyal bilgiler ders kitaplarının doğal afetler konusunda sarmal sistem açısından ciddi kopukluklara sahip olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, ayrıca kitaplarda yer verilen etkinlikler de sarmal sistem açısından uygunluğu incelenmiştir. Kitaplarda yer alan etkinliklerin öğrencilerin seviyelerine uygun ve aktif öğrenme ortamına dâhil edebilecek düzeyde olmadığı tespiti yapılmıştır.

Karaca (2022) "Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları" isimli çalışmada; sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında afet konularına eksik yer verildiği ifade edilmiştir. İlgili ders kitapları içerisinde özellikle 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının afet konuları açısından yetersiz kaldığı vurgulanmıştır. Öğrencilerde afet bilinci oluşturma adına ders kitaplarında daha fazla metin ifadeleri, görseller ve etkinliklere yer verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Öcal (2005) tarafından gerçekleştirilen "ilköğretim sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin değerlendirilmesi" adlı çalışmada; anaokulundan başlayarak ilköğretimin her kademesinde, öğrencilerin seviyesine uygun bir şekilde deprem eğitiminin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. İlköğretim müfredatının hazırlanması aşamasında, Türkiye'nin farklı bölgelerindeki doğal afet dağılımı göz önünde bulundurulmalı ve özellikle deprem riski yüksek bölgelerde deprem konusu daha detaylı bir şekilde ele öğretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında deprem konusuna daha fazla ağırlık verilmesi, içeriğin yeniden yapılandırılması ve sosyal bilgiler dersinin her kademesinde bu konunun ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Altay (2008) "İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde depremle ilgili konuların irdelenmesi" adlı çalışmada; sosyal bilgiler dersi öğretim programında deprem konusuna yeterince yer verilmediği ifade edilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programında deprem konusuna daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde deprem ve depremden korunma yöntemlerini öğretirken farklı öğretim yöntemleri, araç ve materyaller kullanmalarının gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Zengin (2021) "Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi: Amasya üniversitesi örneği" adlı çalışmada; Türkiye'de, doğal afet bilincinin yeteri düzeyde olmadığı, okullarda doğal afetlere yönelik verilen eğitimlerin teorik düzeyde kaldığı ve öğrencilerin gerçek yaşamla bağ kuramadığı belirtilmiştir. Doğal afetlerde can ve mal kayıplarını en aza indirmek amacıyla, doğal afetlerin bölgesel olarak

sınıflandırılması ve eğitimlerin bu perspektiften sunulması gerekliliği vurgulanmış, gerçek yaşamla bağlantının yapılan tatbikatlar aracılığıyla sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca sosyal bilgiler dersi ve doğal afetler arasında göz ardı edilemez bir ilişkinin bulunduğu, özellikle coğrafi temelli doğal afetlerin, sosyal bilgiler dersinin en temel konularından birini oluşturduğu ifade edilmiştir.

Demirci ve Yıldırım (2015), “İstanbul’da ortaöğretim öğrencilerinin deprem bilincinin değerlendirilmesi” isimli çalışmada; depremlerin yol açması muhtemel zararları en aza indirmek için etkin bir deprem bilincine sahip olunması gerektiği vurgulanmıştır. Okullarda gerçekleştirilen depremle ilgili eğitim ve öğretim faaliyetlerinin öğrencilere sağlam ve ömür boyu süren bir deprem bilinci kazandırması gerektiği belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda ilköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri, ortaöğretimde ise coğrafya dersi aracılığıyla kesintisiz bir şekilde öğrencilere deprem bilinci aşılması gerektiği ifade edilmiştir. On iki yıl süren ilk ve ortaöğretim süresince bu derslerin öğretim programları birbirleri ile ilişkili ve birbirinin devamı niteliğinde yeterli sayıda ve nitelikte kazanımlarla desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yukarıdaki araştırmalardan görüldüğü üzere; doğal afetlerden kaynaklanan can ve mal kayıplarının en aza indirgenmesi için afet eğitiminin hayati öneme sahip olduğu, sosyal bilgiler dersi ve doğal afetler arasında göz ardı edilemez bir ilişkinin bulunduğu, ilköğretim kademesinde öğrenim gören öğrencilerin etkin bir afet bilinci edinmesi için sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında afet eğitime eksiksiz yer verilmesi gerektiği, ancak sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve ders kitaplarında afet eğitime eksik yer verildiği, bu eksikliklerin giderilmesi gerektiği, sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının her kademesinde afet eğitime kesintisiz yer verilmesi gerektiği, sosyal bilgiler ders kitaplarında afet eğitimi konusu yalnızca teorik bilgilerle sınırlı kalmaması gerektiği ve uygulamaya yönelik etkinliklerle desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ulusal ve uluslararası boyutta alan yazın incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında afet ve deprem eğitimi üzerinde birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun bütüncül bir perspektifle incelendiği güncel bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitiminin nasıl işlendiğini bütüncül bir perspektifle ortaya koyan bu araştırma sonuçlarının alan yazına önemli bir katkı yapması beklenmektedir.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okullarda okutulan sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarını deprem eğitimi açısından incelemek amacıyla yapılan nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmacılar, bir konuyu yalnızca "ne kadar" veya "ne kadar iyi" olduğu perspektifinden değil, daha geniş bir açıdan anlamayı amaçlarlar. Örneğin, bir dersin nasıl işlendiği, ders için nasıl hazırlıklar yapıldığı, öğrencilerin neler yaptığı, hangi etkinliklerin kullanıldığı ve öğrenme sürecini etkileyen faktörler gibi konular nitel araştırmalarla incelenir (Büyüköztürk vd., 2021). Bu çalışmada, sosyal bilgiler ders kitapları detaylı bir şekilde analiz edilmiş ve deprem eğitiminin bu ders kitaplarında nasıl ele alındığı incelenmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, araştırma verileri doküman incelemesi tekniğiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi, basılı ve elektronik materyallerin gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesini içeren sistematik bir süreçtir. Doküman incelemesi; “araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu yöntem, resmi veya özel kayıtların sistematik bir şekilde toplanması, incelenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan bir veri toplama aracıdır. Bu analizler sürecinde, araştırmanın temel konusuyla ilgili bilgi toplamak amacıyla verilerin tamamını incelemek esastır (Ekiz, 2017). Dokümanlar, ek veri kaynakları olarak kullanılabileceği gibi, bu çalışmada olduğu gibi bir araştırmanın bütün veri setini de oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

İlgili dokümanlar sosyal bilgiler 4., 5., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Deprem eğitimine nasıl yer verildiğinin incelenmesi için sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarına, Millî Eğitim Bakanlığının eğitim süreçlerine destekleyici dijital içerikler sunan platformu olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden erişim sağlanmıştır. Araştırmaya kaynaklık eden ders kitaplarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Kitaplara İlişkin Bilgiler

Sınıf	Yayınevi	Yazar	Yayın Yılı

4. Sınıf	Tuna	Tüysüz, S.	2018
5. Sınıf	E Kare	Açıkgöz, S.	2018
5. Sınıf	Milli Eğitim Bakanlığı	Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S.	2019
7. Sınıf	Ekoyay	Azer, H.	2019
7. Sınıf	Milli Eğitim Bakanlığı	Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S.	2019

Tablo 1’de görüldüğü üzere ders kitaplarından ikisi Milli Eğitim Bakanlığına, diğer üçü ise bakanlığın onay verdiği özel yayınevlerine ait olmak üzere toplam beş ders kitabı araştırmaya kaynaklık etmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde temel amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş bir şekilde okuyucuya aktarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla araştırmanın alt amaçlarına uygun olarak İçme ve Büyük (2023) tarafından geliştirilen rubrik kullanılmıştır. İlgili rubriğin kullanım izni e-posta yolu ile alınmıştır. Yazılı metinlerin değerlendirilmesinde rubrikler etkili değerlendirme araçlarından biri olarak kullanılabilir (Bers, 2005). Veriler, rubrikte belirtilen ölçütlere göre analiz edilmiş ve kitaplardan seçilen somut örneklerle desteklenmiştir. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenmiş temalara göre kavramsal çerçeve doğrultusunda sınıflandırılır. Sınıflandırılan verilere ilişkin bulgular özetlenir ve bu özetler, araştırmacının öznel bilgi birikimi ile yorumlanır (Baltacı, 2019). Araştırma kapsamında kullanılan rubrik Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırma Kapsamında Kullanılan Rubrik

Tema	Kategori
Ders Kitaplarının Kapsam Tasarımı	Aktüalite ve Hayatilik
	Bilimsellik
	Dil ve Anlatım
	Disiplinler Arası İlişki Kurma
	Faydalılık
	Geçerlik ve Güvenirlik
	Öğrenci İlgi ve İhtiyaçlarını Karşılama
	Öğrenebilirlik
Ders Kitaplarının Eğitsel Tasarımı	Bilimsel İçerik Uygulama İçerikleri

Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı	Görsel Materyaller
Ders Kitaplarının Ölçme-Değerlendirme Tasarımı	Alternatif Ölçme-Değerlendirme Geleneksel Ölçme-Değerlendirme

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında kullanılan rubrik dört temadan oluşmaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriği dört tema altında değerlendirilmiş, kitapların dört temel ögesi (kapsam, içerik, görsellik ve ölçme-değerlendirme) birer tema olarak belirlenmiştir. Bu temalar kendi içinde kategorilere ayrılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitapları bu kategoriler bakımından incelenmiş, kategorilere ait öğeleri içerip içermediği durumlarına göre betimlenmiştir. İçme ve Büyük (2023) tarafından geliştirilen rubriğin orijinal halinde “öğretim programlarının içerik tasarımı” teması da bulunmaktadır. Yapılan bu araştırmada yalnızca sosyal bilgiler ders kitapları incelendiği için rubrikte yer alan öğretim programlarının içerik tasarımı teması çıkarılmıştır.

3.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Uzmanlar tarafından hazırlanan ders kitapları, özenle düzenlenmiş ve titizlikle gözden geçirilmiş dokümanlardır. Bu tür dokümanların kullanıldığı nitel çalışmalarda, araştırmanın geçerliği ve güvenirliliği artmaktadır (Saldana, 2011). Yapılan bu araştırmada incelenen dokümanlar sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Doküman analizinde dikkate alınması gereken önemli hususlardan biri, araştırmacının kullanılan dokümanların orijinalliklerini kontrol etmesidir (Sak vd., 2021). Araştırma sürecinde ilgili ders kitaplarına erişilerek bu kitapların orijinallikleri kontrol edilmiş, böylece çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği arttırılmıştır. Nitel araştırmalarda geçerlik ne ölçmeye çalıştığımızla neyi ölçtüğümüzün yakınlığıdır (Roberts ve Priest, 2006). Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin yerini belirleyebilmek için sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Bu bağlamda veri aracının araştırma amacını karşılaması ile geçerlik kanıtlarına ulaşıldığı şeklinde ifade etmek mümkündür. Araştırmada elde edilen verilerin tamamen doğru bir şekilde sunulması ve herhangi bir önyargıdan kaçınılması, araştırmanın geçerlik değerini arttırmaktadır (Marvasti, 2004). Bu çalışmada, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak kişisel yorumlardan kaçınılmış ve dokümanların içerikleri, İçme ve Büyük (2023) tarafından geliştirilen rubriğe bağlı kalınarak belli bir düzen içerisinde sunulmuştur. Araştırma kapsamında kullanılan rubriğin cevaplanmasında alan uzmanının desteğinden faydalanılmıştır. Rubrikte belirtilen kategorilere ait öğelerin ders kitaplarında var olup olmadığına ilişkin cevapların son hali alan

uzmanıyla ortak bir karara varılarak verilmiştir. Örneğin, STK'lar hakkındaki bilgilerin deprem eğitimiyle ilişkili üniteler dışında farklı ünitelerde yer alması nedeniyle, araştırmacı tarafından "bilgi yok" olarak değerlendirilmiştir. Ancak alan uzmanı, ders kitaplarında STK'lar hakkında bilgi içeriğinin olması durumunda "bilgi var" şeklinde değerlendirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Bu anlamda ilgili ders kitapları içeriğinde STK'lar hakkında "bilgi var" kriterinde değerlendirilmesi uygun görülerek son hali verilmiştir. Nitel bir araştırmada, verilerin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığının açıklanması önemli bir güvenilirlik ölçütüdür (Yıldırım, 2010). Çalışma kapsamında toplanan verilerin analiziyle elde edilen bulgular detaylı bir şekilde açıklanmış ve araştırmanın tüm aşamaları okuyucuya ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Araştırmanın güvenilirliği hakkında değerlendirme yapılırken, çalışmanın inandırıcılığı, elde edilen sonuçların doğruluğu ve araştırmacının yeterliliği gibi kanıtlar kullanılmaktadır (Krefting, 1991). Araştırmacının sosyal bilgiler öğretmeni olması ve ilgili ders kitaplarını aktif bir şekilde kullanması, araştırmacının yeterliliği konusunda bir kanıt olarak kabul edilebilir. Nitel araştırmada güvenilirliği artırmanın başka bir yolu da, verilerin analizi sürecine başka bir araştırmacının katılmasını sağlayarak elde edilen sonuçları teyit etmektir (LeCompte ve Goetz, 1982). Araştırmanın her aşamasında alan uzmanının görüşlerine başvurularak güvenilirlik kanıtları sağlanmıştır. Alan uzmanı ve araştırmacının görüşlerindeki tutarlılık verilerin güvenilirlik kanıtlarından bir diğeri olmuştur.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, verilerin analiz edilmesi sonucu ulaşılan bulgular yer almaktadır. Araştırmanın alt problemlerine uygun olarak yazılan bulgular temalar halinde düzenlenmiştir. Her tema bir başlık oluşturacak şekilde bulgular sunulmuştur.

4.1. Ders Kitaplarının Kapsam Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular

Aktüalite ve Hayatilik: İncelenen tüm sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitiminin hayati öneme sahip olduğunun vurgulandığı tespit edilmiştir. Örneğin;

4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık) sayfa 85'te: Türkiye'de en çok can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetin deprem olduğu belirtilmiştir. Ancak önceden alınabilecek önlemler sayesinde deprem afetinin yol açacağı zararları en az seviyeye indirmenin mümkün olduğu ifade edilmiştir (Tüysüz, 2018).

5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) sayfa 86'da: Deprem afetinin meydana gelmesinin önüne geçilmesi mümkün olmasa da önceden alınabilecek önlemler vasıtasıyla depremin neden olabileceği olumsuz sonuçların en az seviyeye indirilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019).

5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) sayfa 83'te: Türkiye'de can ve mal kayıplarına yol açabilen büyük depremlerin meydana geldiği belirtilmiştir. Meydana gelmesi muhtemel büyük depremlerin bir ile, hatta bir bölgeye dahi büyük ölçüde zarar verebileceği belirtilmiştir. Ülkemizde depremlerin meydana gelmesinin nedeni olarak, Türkiye topraklarının büyük bir bölümünün deprem kuşağı üzerinde bulunması gösterilmiştir (Açıkgöz, 2018).

7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) sayfa 214'te: Deprem afetinin meydana gelmesinin önüne geçilemeyeceği, ancak öncesinde gerekli önlemlerin alınması sayesinde deprem afetinin yol açabileceği muhtemel zararların azaltılabileceği ifade edilmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019).

7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık) sayfa 218'de: Afetler ve doğal afetlere karşı can ve mal güvenliğinin korunması üzerine bazı çözümlere değinilmiştir (Azer, 2019).

Ders kitaplarından verilen örnekler incelendiğinde deprem afetinin ülkemiz ve insanına en fazla zarar veren doğal afet olduğuna dikkat çekilerek deprem eğitimin hayati öneme sahip olduğunun vurgulandığı görülmektedir. İncelenen ders kitaplarında; 7. Sınıf

Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık) haricinde, dünya genelinde ve özellikle Türkiye'de yaşanmış olan önceki depremlerin etkilerine dair örneklerin sunulduğu ve bu örneklerin depremin hem dünyanın hem de Türkiye'nin güncel bir gerçeği olduğunun vurgulandığı tespit edilmiştir. Örneğin;

4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık) sayfa 85'te: 2011'de gerçekleşen Van Depremi hakkında bilgilere yer verilmiştir (Tüysüz, 2018).

5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) sayfa 81 ve 87'de: 2021 yılında meydana gelen İzmir Depremi ve 1999'da gerçekleşen Marmara Depremi hakkında bilgilere yer verilmiştir (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019).

5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) sayfa 90 ve 93'te: Ülkemizde yakın bir tarihte meydana gelen Marmara Depremi ve 2017 yılında Irak-İran sınırında gerçekleşen depreme yer verilmiştir (Açıkgöz, 2018).

7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları) sayfa 109 ve 214'te: 1999 yılında meydana gelen Marmara Depremi ve 2011 tarihinde yaşanan Van Depremine değinilmiştir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019).

Bilimsellik: İncelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime yönelik içeriğin güncel ve objektif bilgilere dayandığı, tutarlı ve çelişkisiz ifade tarzları kullanıldığı tespit edilmiştir. Örneğin;

4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık) sayfa 85'te: Türkiye'de en fazla can ve mal kaybına yol açan doğal afetin deprem olduğu bilgisi bulunmaktadır. Deprem afetinin; yer kabuğundaki aniden meydana gelen kırılmalardan kaynaklanan titreşim dalgalarının yer yüzeyini sarsması şeklinde tanımlanmıştır (Tüysüz, 2018).

5. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları): “Deprem, yer kabuğundaki ani kırılmalar nedeniyle yer yüzeyinde meydana gelen sarsıntılardır. Deprem ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir” (Açıkgöz, 2018, s. 83) ifadeleri bulunmaktadır.

5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare Yayıncılık): “Yer kabuğundaki fayların hareket etmesi sonucunda meydana gelen titreşimlerin dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri yerleri sarsması olayına deprem denir. Ülkemiz, deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden can ve mal kaybına neden olan depremler meydana gelmektedir” (Açıkgöz, 2018, s. 83) ifadeleri bulunmaktadır.

7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) sayfa 213 ve 214'te: Deprem, dünya genelinde meydana gelen ve hem can kaybına hem de mal kaybına yol açabilen en yıkıcı afetlerden biri olduğu belirtilmiştir. Deprem oluşumu, yer kabuğundaki doğal süreçlerin sonucu olduğu ve engellenmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. Ancak, belirli önlemlerin alınmasıyla

depremin neden olduğu zararlar minimum seviyeye indirilebileceği vurgulanmıştır (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019).

7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık) sayfa 218’de: Doğal afetler, insanların kontrolünün dışında gerçekleştiği, genellikle büyük çaplı ve tehlikeli olaylar olduğu, mal ve can kaybına yol açabilen olaylar olduğu belirtilmiştir. Depremin bir doğal afet türü olduğu belirtilmiştir (Azer, 2019).

Ders kitaplarından verilen örnekler incelendiğinde deprem eğitime yönelik hatalı, tutarsız ya da çelişkili bir bilginin olmadığı görülmektedir. Ayrıca kitapların okutulduğu sınıf düzeyleri göz önünde bulundurularak fazla detaya girmeden konu hakkında genel geçer bilgilere yer verildiği görülmektedir.

Dil ve Anlatım: İncelenen ders kitaplarında kullanılan dilin açık ve anlaşılır olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda yer verilen deprem eğitime yönelik içerikte; cümlelerin uzunluğu öğrenci seviyeleri dikkate alınarak kısa tutulduğu, kullanılan sözcüklerin Türkçe kökenli olmasına özen gösterildiği, noktalama işaretlerinin doğru kullanıldığı ve yazım kurallarına uyulduğu saptanmıştır.

Disiplinler Arası İlişki Kurma: İncelenen ders kitaplarında deprem eğitime; ekonomi, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ahlak eğitimi ve etik değerler, uygulamalı bilim dallarından biri olan mühendislik gibi birçok disiplinle ilişki kurularak yer verildiği saptanmıştır. Örneğin;

4. Sınıf Ders Kitabında (Tuna Yayıncılık): “Merhaba, ben Esma. Van’da yaşıyorum. Yukarıdaki haritada gördüğünüz gibi ilimizin büyük bir kısmı birinci derece deprem kuşağında yer almaktadır” (Tüysüz, 2018, s. 85) metni bulunmaktadır. Bu metinde coğrafya disiplini ile ilişki kurulmuştur. Kitapta; “Ülkemizde en fazla can ve mal kayıplarına neden olan doğal afet depremdir” (Tüysüz, 2018, s. 85) metni bulunmaktadır. Bu metinde hem sosyoloji hem de ekonomi disiplini ile ilişki kurulmuştur. İlgili ders kitabında; “Tehlikeli bir doğal afet olmasına rağmen deprem bizleri korkutmamalıdır” (Tüysüz, 2018, s. 85) metni bulunmaktadır. Bu metinde psikoloji disiplini ile ilişki kurulmuştur. İlgili kitapta bir başka sayfada; ““Deprem öldürmez, bina öldürür.” diye bir söz vardır. Bu nedenle depremden korunmak için her şeyden önce binalarımızı sağlam zeminlere, depreme dayanıklı biçimde yapmalıyız” (Tüysüz, 2018, s. 86) metni bulunmaktadır. Bu metinde mühendislik disipliniyle etik değerler boyutunda ilişki kurulmuştur.

5. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları): “Deprem, yer kabuğundaki ani kırılmalar nedeniyle yer yüzeyinde meydana gelen sarsıntılardır. Deprem ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 83) metni

bulunmaktadır. Bu metinde coğrafya, ekonomi ve sosyoloji disiplini ile ilişki kurulmuştur. İlgili ders kitabında; “Bu doğal afetler toplumsal hayatta derin izler bırakır” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 83) metni bulunmaktadır. Bu metinde sosyoloji ve psikoloji disiplini ile ilişki kurulmuştur.

5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare Yayıncılık): “Ülkemiz, deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden can ve mal kaybına neden olan depremler meydana gelmektedir. Büyük depremler bir şehri veya bölgeyi yerle bir edebilir” (Açıkgöz, 2018, s. 83) metni bulunmaktadır. Bu metinde coğrafya, sosyoloji ve ekonomi disiplinleriyle ilişki kurulmuştur.

7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları): “Deprem, dünya genelinde etkili olan ve yeryüzünde en çok can ve mal kaybına neden olan afetlerden biridir. Yukarıdaki haritada dünya depremsellik bölgelerini inceleyiniz” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 213) metni bulunmaktadır. Bu metinde coğrafya, ekonomi ve sosyoloji disiplinleri ile ilişki kurulmuştur. İlgili kitapta bir başka sayfada “Bunun için deprem bakımından tehlikeli bölgelerde; depreme dayanıklı evler yapılmalı...” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 214) metni bulunmaktadır. Bu metinde uygulamalı bilim dallarından mühendislik disiplini ile ilişki kurulmuştur.

7. Sınıf Ders Kitabında (Ekoyay Yayıncılık): “Doğal afetler, büyük ölçüde insanların kontrolü dışında meydana gelen, genellikle büyük çaplı ve tehlikeli olaylardır ve mal ve can kaybına neden olabilir” (Azer, 2019, s. 218) metni bulunmaktadır. Bu metinde coğrafya, sosyoloji ve ekonomi disiplinleriyle ilişki kurulmuştur.

Faydalılık: Ders kitaplarında yer verilen deprem eğitiminin temel amacı öğrencileri afetlere karşı bilinçli ve hazırlıklı hale getirmektir. Bu bağlamda incelenen ders kitapları içerisinde bulunan deprem eğitimi ile ilişkili içeriklerin (metin, görsel, haber, uygulama, değerlendirme soruları) öğrencilerin bireysel yaşantıları ve deneyimleri ile ilişkilendirilerek bilinçli bireyler yetiştirmek amaçlandığı saptanmıştır. Söz konusu içerikler, bulgular bölümünde farklı yerlerde gösterildiği için burada tekrar gösterilmeye ihtiyaç duyulmamıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik: Ders kitapları incelendiğinde deprem eğitimi içeriğinin anlamlı bir şekilde düzenlendiği gözlemlenmiştir. İncelenen kitapların, konuyla ilgili öğretim programında yer alan kazanımları açıkladığı için geçerliliği sağladığı, konuyla ilgili tutarlı bilgiler sundukları için de güvenilir oldukları saptanmıştır. Örneğin;

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. sınıf düzeyinde; “Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar” kazanımı bulunmaktadır (MEB, 2018, s. 15). Bu kazanımla ilişkili olarak 4. Sınıf Ders Kitabında (Tuna Yayıncılık): Deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapılacaklar, deprem çantası hazırlama, binaların depreme dayanıklı inşa edilmesi ve yaşam

üçgeni (Tüysüz, 2018) gibi deprem afetine yönelik hazırlıkla ilgili birçok içeriğin yer aldığı tespit edilmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde; “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.” ve “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.” kazanımları bulunmaktadır (MEB, 2018, s. 18). Bu kazanımlarla ilişkili olarak 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları): “Deprem, yer kabuğundaki ani kırılmalar nedeniyle yer yüzeyinde meydana gelen sarsıntılardır. Deprem ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan doğal afettir” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 83) metni bulunmaktadır. Bu metinde depremin oluşum sebebi ve toplum hayatına etkilerine dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir. İlgili kazanımlarla ilişkili olarak 5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare Yayıncılık): “Yer kabuğundaki fayların hareket etmesi sonucunda meydana gelen titreşimlerin dalgalar hâlinde yayılarak geçtikleri yerleri sarsması olayına deprem denir. Ülkemiz, deprem kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bu yüzden can ve mal kaybına neden olan depremler meydana gelmektedir” (Açıkgöz, 2018, s. 83) metni bulunmaktadır. İlgili metinde depremin oluşum sebebi ve toplum hayatına etkilerine dair bilgilerin yer aldığı görülmektedir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 7. sınıf düzeyinde; “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir (Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır).” kazanımı bulunmaktadır (MEB, 2018 s. 25). Bu kazanımla ilişkili olarak 7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları):

Depremin oluşumu engellenemez ancak alınan tedbirlerle bu afetin zararı en aza indirilebilir. Bunun için deprem bakımından tehlikeli bölgelerde; depreme dayanıklı evler yapılmalı, deprem erken uyarı merkezleri kurulmalı, deprem konusunda halk bilinçlendirilmeli, her il merkezinde deprem sırasında hizmet verecek kurtarma ekipleri kurulmalı ve enkaz altındaki yaralıları tespit etmede köpekler kullanılmalıdır. Bu nedenle de köpek eğitim merkezleri kurulmalıdır (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 214).

metni bulunmaktadır. İlgili metinde deprem afetinin etkilerinin en aza indirilmesine yönelik birçok çözüm önerisine yer verildiği görülmektedir. İlgili kazanımla ilişkili olarak 7. Sınıf Ders Kitabında (Ekoyay Yayıncılık):

Bu nedenle afetler karşısında can ve mal güvenliğimizi sağlamak üzere iki temel çözüm üzerinde durulabilir. Birincisi, deprem gibi öngörülemez olan doğal afetler için bile öncesinde alınabilecek önlemler olduğudur. İkincisi, kısa süre önce olsa da haberdar olunabilen, örneğin meteoroloji raporlarıyla tespit edilebilecek olan afetler için hızlıca alınması gereken önlemler bulunduğu (Azer, 2019, s. 218).

metni bulunmaktadır. İlgili metinde deprem afetinin etkilerinin azaltılmasına yönelik öncesinde alınabilecek önlemler olduğunun vurgulandığı görülmektedir.

Öğrenci İlgisi ve İhtiyaçlarını Karşılama: İlgili ders kitaplarında yer verilen deprem

eğitimine yönelik içerikte; öğrencilerin deprem öncesinde neler yapmaları, yaşam süreleri içerisinde bir deprem afetiyle karşılaşması durumunda nasıl davranmaları ve deprem sonrasında neler yapmaları gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bilgiler yer verildiği tespit edilmiştir. Örneğin; 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık)'ta deprem çantası hazırlama ve deprem çantası içerisinde bulunması gereken malzemeler, aile afet planı hazırlama, Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler gibi öğrencilerin deprem afetine hazırlık anlamında ihtiyaç duyabilecekleri birçok bilgiye yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca deprem eğitime yönelik öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekecek çeşitli görsellerin bulunduğu saptanmıştır (Tüysüz, 2018). Sosyal bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları) konuyla ilgili çeşitli haber, fotoğraflara ve Türkiye Deprem Tehlike Haritasına yer verilerek öğrencilerde ön örgütlenme yaparak anlamlı bir öğrenme yapılmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019). Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık)'ta konuyla ilgili olarak deprem çantası, fotoğraflar, Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, haber, şiir, kavram haritası gibi materyallere yer verilerek öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir (Açıkgöz, 2018). Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları); deprem afetiyle ilgili çeşitli haberlere, fotoğraflara ve Dünya Depremsellik Haritasına yer verilerek öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanmaya çalışıldığı saptanmıştır (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019). Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta ilgili konu 7. sınıf düzeyinde okuyan öğrencilerin doğrudan ağızlarından anlatılıyor görünümü verilerek öğrencilerin ilgisinin çekilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir (Azer, 2019).

Öğrenebilirlik: İlgili ders kitaplarında bulunan deprem eğitimi ile ilişkili içeriklerde, öğrencilerin konuyu daha kolay öğrenmelerine olanak tanıyan zengin materyallerin bulunduğu belirlenmiştir. Örneğin belirli bir kazanımın öğrenilmesi için birden fazla etkinliğe yer verildiği, konuyla ilgili çeşitli görsel materyallerin, haritaların, haberlerin ve fotoğrafların ilgili içerikte bulunduğu görülmüştür. Kitaplar içerisindeki deprem eğitime yönelik içeriğin ve bu konularla ilgili soruların öğrencilerin zihinsel kapasitelerine uygun bir düzeyde olduğu, öğrenilebilirlik açısından dikkate alındığı düşünülmüştür. Bunun yanı sıra kitaplardaki depremle eğitimiyle ilgili metinlerin kısa, açık ve anlaşılır cümlelerden oluştuğu tespit edilmiştir.

4.2. Ders Kitaplarının Eğitsel Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimiyle ilgili bilimsel içeriklere yönelik bilgilerin var olup olmama durumları incelenmiş ve kitaplarda sunulan bilgilerin bulunduğu sayfa sayıları belirlenmiştir. İlgili bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Ders Kitaplarındaki Bilimsel İçeriklere İlişkin Bulgular

Bulgular	4. Sınıf (E Kare)	5. Sınıf (MEB)	5. Sınıf (E Kare)	7. Sınıf (MEB)	7. Sınıf (Ekoyay)
Çök-Kapan-Tutun	Bilgi var (s. 88'de)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Bilimi (sismoloji)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Bilincinin Önemi	Bilgi var (s. 85'te)	Bilgi var (s. 81'de)	Bilgi var (s. 83'te)	Bilgi var (s. 214'te)	Bilgi var (s. 218'de)
Deprem Çantasında Bulunması Gerekenler	Bilgi var (s. 86'da)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Eğitiminde Yararlanılabilecek Teknoloji ve Teknolojik Uygulamalarla İlgili Yönlendirme (Video-simülasyon-artırılmış gerçeklik uygulamaları)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Öncesinde Yapılması Gerekenler	Bilgi var (s. 86-87'de)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi var (s. 214'te)	Bilgi yok
Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler	Bilgi var (s. 88-89'da)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Sonrasında Yapılması Gerekenler	Bilgi var (s. 89'da)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Sigortasının Önemi	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Deprem Sonrasında Yardımlaşma Bilinci	Bilgi var (s. 89'da)	Bilgi var (s. 87'de)	Bilgi var (s. 90'da)	Bilgi var (s. 214'te)	Bilgi var (s. 218'de)
Depremden Etkilenenlerin	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok

Yetkililere Ulaşabilmesi için
Telefon ve e-Uygulamalara
İlişkin Bilgi

Deprem Tanımı ve Etkileri	Bilgi var (s. 85'te)	Bilgi var (s. 83'te)	Bilgi var (s. 83'te)	Bilgi var (s. 213- 214'te)	Bilgi yok
Depremlere İlişkin Alt Kavramların (Levha, fay, fay hattı, öncü ve artçı depremler) Tanımı	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Depremlerin Ekonomik Etkisi	Bilgi var (s. 85'te)	Bilgi var (s. 83'te)	Bilgi var (s. 83'te)	Bilgi var (s. 213- 214'te)	Bilgi var (s. 218'de)
Depremlerin Sosyokültürel Etkisi	Bilgi yok	Bilgi var (s. 86'da)	Bilgi var (s. 89'da)	Bilgi var (s. 109'da)	Bilgi yok
Geçmişte Türkiye'de Yaşanan Deprem Felaketlerine İlişkin Örnek ve Farkındalıklar	Bilgi var (s. 85'te)	Bilgi var (s. 87'de)	Bilgi var (s. 90'da)	Bilgi var (s. 109'da)	Bilgi yok
İnşaat Mühendisi, Jeolog, Sismolog gibi Mesleklere İlişkin Kariyer Bilinci	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Okul Dışı Öğrenme Ortamlarına Yönlendirme (Bilim Merkezi-STK- AFAD-Rasathane)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Hakkında Bilgi	Bilgi yok	Bilgi var (s. 87'de)	Bilgi var (s. 91'de)	Bilgi var (s. 156'da)	Bilgi var (s. 162'de)
Yer Bilimi (Jeoloji)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok
Zemin Etüdü, Malzeme Bilimi ve Bina İnşaat Standartları ile İlgili Etik Bilinci	Bilgi var (s. 86'da)	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi var (s. 214'te)	Bilgi yok

Tablo 3'te görüldüğü üzere sosyal bilgiler ders kitaplarında; depremlerin ekonomik etkisi, deprem sonrasında yardımlaşma bilinci ve deprem bilincinin önemi dışında ortak bilimsel içerik bulunmamaktadır. Ayrıca Tablo 3'te gösterilen deprem eğitiminde önem arz eden birçok bilimsel bilgiye (deprem bilimi, yer bilimi, deprem sigortasının önemi vb.) hiçbir

ders kitabında yer verilmediği görülmektedir.

Öğrencilere deprem bilincini kazandırmak için sadece teorik bilgilerin sunulması yetersiz kalabilir. İncelemeye tabi tutulan ders kitaplarında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Ekoyay) haricinde deprem bilincini öğrencilere kazandırmak için teorik bilgilerin aktarılmasının ötesinde, çeşitli uygulamalı etkinliklere de yer verildiği saptanmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan deprem eğitimiyle ilişkili tespit edilen etkinlikler Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 4. 4. Sınıf Ders Kitabındaki (Tuna) Uygulamalara İlişkin Bulgular

Uygulama
Verilen listelerde (deprem çantasında bulunması gereken malzemeler listesi) gereksiz olduğunu düşündüğünüz malzemeler var mı? Varsa bunlar hangileridir ve size göre neden gereksizdir? (Tüysüz, 2018, s. 86).
Sizce deprem çantasında bunların dışında başka nelere yer verilmelidir? Neden? (Tüysüz, 2018, s. 86).
Aşağıdaki aile afet planını ailenizin diğer üyeleriyle birlikte doldurunuz. Daha sonra da planı fotokopi ile çoğaltınız. Planın bir kopyasını kendi çantanıza, birer kopyasını da ailenizdeki her bireyin çantasına koyunuz. Başka bir kopyasını ise evinizin görünür bir yerine asınız (Tüysüz, 2018, s. 90).

Tablo 4’te görüldüğü gibi ilgili ders kitabında öğrencilere deprem bilinci kazandırılması için deprem çantası içerisinde bulunması gereken malzemelerin sınıf ortamında tartışılması ve aile afet planı hazırlama gibi uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 5. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Uygulamalara İlişkin Bulgular

Uygulama
Çevrenizde hangi doğal afetler yaşanıyor? Söyleyiniz (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 81).
Yukarıda okuduğunuz haber başlıklarında söz edilen afetlerin bu yerlerde meydana gelmesi sizce bir rastlantı mıdır? Neden? Tartışınız (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 81).
Aşağıdaki haritayı inceleyiniz. Deprem riskinin en fazla ve en az olduğu yerler nerelerdir? Sizin yaşadığınız yerin risk durumu nedir? Söyleyiniz (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 83).
Yaşadığınız yerde en çok görülen afetleri ve nedenlerini boş olan yere yazınız (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 85).
Bir doğal afet sırasında neler yaşarsınız, hangi duyguları hissedersiniz? Söyleyiniz (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 86).
Yukarıdaki haberlerde doğal afetler insan yaşamını nasıl etkilemiştir? Yazınız (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 86)
Deprem afetinin etkisini artıran insan uygulamalarını araştırarak aşağıya yazınız (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019, s. 88)

Tablo 5'te görüldüğü üzere ilgili ders kitabında öğrencilere deprem bilinci kazandırılması için araştırma, sınıf içi tartışma ve yazma gibi çeşitli uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 6. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (E Kare) Uygulamalara İlişkin Bulgular

Uygulama
Yukarıda verilen, deprem bölgelerini gösteren haritayı inceleyiniz. Haritada renklerle ayrılmış yerler bulunmaktadır. Koyu kırmızı olan bölgeler en tehlikeli yerlerdir. Yaşadığınız yerin deprem tehlike durumunu belirleyin (Açıkgöz, 2018, s. 88).
Doğal afetlere maruz kalan insanlar hangi duygular içerisinde olabilir? Düşüncelerinizi belirtiniz (Açıkgöz, 2018, s. 90).
Sizce şair niçin konusu deprem olan bir şiir yazmış olabilir? (Açıkgöz, 2018, s. 90).
Diğer doğal afetleri de göz önünde bulundurarak doğal afetlerin toplum hayatına etkilerini örneklerle açıklayınız (Açıkgöz, 2018, s. 91).
Sizce doğal afetler toplum yaşamını nasıl etkilemiştir? (Açıkgöz, 2018, s. 91).
Devletlerin, doğal afetler karşısında dayanışma içinde olmasının önemi nedir? (Açıkgöz, 2018, s. 91).
Aşağıda verilenleri kavram haritasında (<i>deprem kavram haritası</i>) uygun yerlere yerleştiriniz (Açıkgöz, 2018, s. 94).
Doğal afetlerin toplum yaşamına olumsuz etkisini en aza indirebilmek için insanlara hangi görevler düşmektedir? (Açıkgöz, 2018, s. 94).
İki veya üç kişilik bir grup oluşturunuz. Ülkemizde gerçekleşen iki veya üç doğal afet belirleyiniz. Fon kartonu üzerine hazırlayacağınız çalışmanızda, belirlediğiniz doğal afetlerin toplum hayatı üzerine yaptığı etkilere yer veriniz. Çalışmanızı sınıfa getirerek arkadaşlarınıza sununuz. Ürün dosyanızda saklayınız (Açıkgöz, 2018, s. 94).

Tablo 6'da görüldüğü gibi ilgili ders kitabında öğrencilere deprem bilinci kazandırılması için araştırma, sınıf içi tartışma, kavram haritası ve proje hazırlama gibi uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 7. 7. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Uygulamalara İlişkin Bulgular

Uygulama
Depremden kaynaklanan göçlerin önlenmesi için deprem öncesinde alınması gereken tedbirler nelerdir? Yazınız (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 109).
Depremlerde ülkelerin yardımlaşma ve dayanışmasının önemi nedir? Açıklayınız (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 214).
Japonya aldığı önlemler sayesinde deprem kaynaklı can kayıplarını azaltmıştır. Depremin sık yaşandığı diğer ülkelerde de can kayıplarının azalması için ne gibi önlemler alınabilir? Açıklayınız (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019, s. 214).

Tablo 7’de görüldüğü üzere ilgili ders kitabında öğrencilere deprem bilinci kazandırılması için sınıf içi tartışma, yazma ve açıklama gibi uygulamalara yer verildiği görülmektedir.

4.3. Ders Kitaplarının Görsel Tasarımı Temasına İlişkin Bulgular

Eğitim etkinliklerinde görsel materyallerin kullanımı, öğrencinin ilgisini ve dikkatini çekerek öğrenme sürecini kolaylaştırır. Ayrıca görsel ve uzamsal zeka gelişiminin teşvik edilmesi ve ders kitaplarının monoton etkisini azaltmak amacıyla görsel araçların kullanılması önem taşır. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarında; 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Ekoyay) haricinde deprem eğitimine ilişkin çeşitli görsellerin kullanıldığı saptanmıştır. Kitaplarda kullanılan görseller Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4 ve Şekil 5’te sunulmuştur.

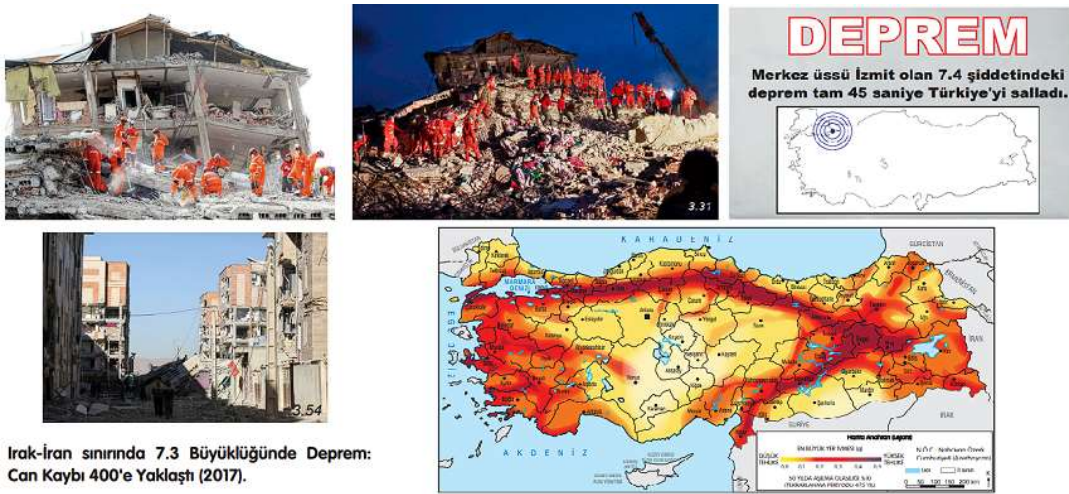

Şekil 3. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular

Şekil 3'te ilgili kitapta yer alan deprem ile ilgili çeşitli görseller görülmektedir. Depremin etkisiyle enkaz haline gelmiş konutlarda yapılan arama kurtarma faaliyetleri, Türkiye Deprem Tehlike Haritası ve deprem sebebiyle ağır hasar görmüş bir binaya ait kitap içerisinde bulunan bilgileri destekleyen görseller görülmektedir (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019).

Şekil 4. 5. Sınıf Ders Kitabındaki (E Kare) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular

Şekil 4'te ilgili kitapta yer alan deprem ile ilgili çeşitli görseller görülmektedir.

Depremın etkisiyle ağır hasar almış binalar ve enkaz üzerinde yapılan arama kurtarma faaliyetleri, Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası, ülkemizde ve farklı ülkelerde önceden meydana gelmiş depremler hakkında basında yer alan haberlere dair görseller görölmektedir (Açıkgöz, 2018).

Şekil 5. 7. Sınıf Ders Kitabındaki (MEB) Görsel Tasarıma İlişkin Bulgular

Şekil 5'te ilgili kitapta yer alan deprem ile ilgili görseller görölmektedir. İlgili görsellerde Dünya Depremsellik Haritası ve Gölcük Depreminin merkez üssü olan Düzce'ye ait deprem öncesi ve sonrasına dair fotoğraf karelerinin yer aldığı görölmektedir (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019).

4.4. Ders Kitaplarının Ölçme-Değerlendirme Tasarımı Temasına İlişkin

Bulgular

Ders kitaplarının eğitsel tasarımı, genellikle ünitelerin sonunda bulunan değerlendirme soruları ile son bulmaktadır. İncelenen ders kitaplarında da ünite sonlarında bulunan değerlendirme bölümünde deprem eğitime ilişkin farklı soru tiplerine yer verildiği

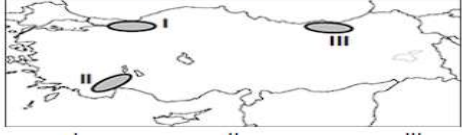
tespit edilmiştir. Kitaplarda deprem eğitime ilişkin yer alan ölçme-değerlendirme teknikleri Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 8. 4. Sınıf Ders Kitabında (Tuna) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri

Teknik	Soru Türü	Soru Sayısı	Örnek Soru
Geleneksel Ölçme Değerlendirme	Çoktan Seçmeli	2	7. I. Mobilyaları duvara sabitlemek II. Deprem çantası hazırlamak III. Binaları sağlam zeminler üzerine yapmak IV. Acil servisten yardım istemek Yukarıdakilerden hangisi depremden korunmaya yönelik önlemlerden biri <u>değildir</u>? A) I B) II C) III D) IV
	Doğru-Yanlış	3	( ) 3. Deprem sırasında bina dışına çıkılırken asansör kullanılmamalıdır. ..
	Eşleştirme	2	4. ☐ radyo 6. deprem çantası

Tablo 8’de görüldüğü gibi ilgili ders kitabında geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden iki çoktan seçmeli, üç doğru-yanlış ve iki eşleştirme sorusu olmak üzere toplam yedi soru olduğu tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerine ait herhangi bir soruya rastlanılmamıştır (Tüysüz, 2018).

Tablo 9. 5. Sınıf Ders Kitabında (MEB) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri

Teknik	Soru Türü	Soru Sayısı	Örnek Soru
Geleneksel Ölçme Değerlendirme	Çoktan Seçmeli	1	3. Haritada numaralanmış alanlarla buralarda görülen afetler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak eşleştirilmiştir? I II III A) Orman yangını Deprem Heyelan B) Deprem Orman Yangını Heyelan C) Orman Yangını Heyelan Deprem D) Heyelan Orman Yangını Deprem
	Doğru-Yanlış	1	( ) 4. Doğal afetlerin oluşumunda o yerin coğrafi özelliklerinin etkisi yoktur.

Tablo 9’da görüldüğü üzere ilgili ders kitabında geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden birer çoktan seçmeli ve doğru-yanlış olmak üzere toplam iki soru olduğu tespit edilmiştir. İlgili ders kitabında alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerine ait herhangi bir soruya rastlanılmamıştır (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019).

Tablo 10. 5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri

Teknik	Soru Türü	Soru Sayısı	Örnek Soru
Alternatif Ölçme Değerlendirme	Kavram Haritası	1	Aşağıda verilenleri kavram haritasında uygun yerlere yerleştiriniz. bulaşıcı ve salgın hastalıkların ortaya çıkması – tsunami – haberleşme ve ulaşım sistemlerinin iflasi – yerleşme yerlerine sel baskını – can kaybı, sakatlık – bina hasarı – alt yapı hizmetlerinden yoksun bir şehir – toprak kaybı
Geleneksel Ölçme Değerlendirme	Çoktan Seçmeli	2	2. Yandaki bulmacada aşağıdaki ifadelerin hangisinden söz edilmemiştir? A) Kıyafetlerimizi, mevsimine göre seçmemiz sağlığımız açısından gereklidir. B) Bir yerin nüfusu, o yerdeki insan sayısı ile ilgilidir. C) Ülkemizdeki yeryüzü şekillerini toplu hâlde görmek bizim için faydalı olabilir. D) Bir deprem bölgesinde deprem meydana gelirse yıkıcı etkisi daha fazla olur.
	Eşleştirme	1	3. Deprem, sel ve yangın sonucunda ülkemizde çok sayıda can kaybı meydana gelmiştir.
	Açık Uçlu	2	5. Hangi doğal afetler ekonomik hayat üzerinde etkili olabilir?

Tablo 10’da görüldüğü üzere ilgili ders kitabında alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerinden bir kavram haritasına ve geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden iki çoktan seçmeli, bir eşleştirme ve iki açık uçlu olmak üzere toplam altı soru olduğu tespit edilmiştir (Açıkgöz, 2018).

Tablo 11. 7. Sınıf Ders Kitabında (Ekoyay) Kullanılan Ölçe-Değerlendirme Teknikleri

Teknik	Soru Türü	Soru Sayısı	Örnek Soru
Geleneksel Ölçme Değerlendirme	Çoktan Seçmeli	1	17. I. Terör II. Savaş III. Deprem IV. Çığ V. Açlık Yukarıdakilerden hangileri doğal afettir? A) I-II-III B) II-III-IV C) IV-V D) III-IV
	Eşleştirme	1	d Deprem 5. ☐ Binaların yıkılmasına sebep olan doğal afet.

Tablo 11’de görüldüğü üzere ilgili ders kitabında geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden birer çoktan seçmeli ve eşleştirme olmak üzere toplam iki soru olduğu tespit edilmiştir (Azer, 2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan ölçme değerlendirme tekniklerine genel olarak bakıldığında yalnızca 5. Sınıf Ders Kitabında (E Kare) alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinden biri olan bir kavram haritasına yer verildiği saptanmıştır. Kitaplarda ağırlıklı olarak geleneksel ölçme tekniklerine yer verildiği tespit edilmiştir. 7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları) ise deprem eğitimi ile ilişkili herhangi bir ölçme-değerlendirme sorusuna rastlanılmamıştır.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde, bulgular araştırmanın alt problemlerine uygun olarak başlıklar halinde tartışılmıştır. Alt problemlerin her biri bir başlık oluşturacak şekilde sunulmuştur.

5.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine Yönelik Tartışma

Araştırma kapsamında belirlenmiş ikinci alt problem sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi kapsamının ortaya konması olmuştur. Bununla ilgili olarak ders kitaplarının incelenmesiyle ulaşılan hususlar şunlardır:

Sosyal bilgiler dersi, bireylerin çok yönlü gelişimine katkı sağlama açısından önem taşır ve bu derste öğrencilere günlük yaşamda kullanabilecekleri çeşitli bilgiler, beceriler, değerler, tutumlar ve alışkanlıklar kazandırılması amaçlanır (MEB, 2018). İncelenen ders kitaplarının tamamında, öğrencilerin günlük yaşamlarında muhtemel olarak karşılaşılabilecekleri deprem afetinin yol açtığı zararlara dikkat çekilerek, deprem eğitiminin hayati bir öneme sahip olduğunun vurgulandığı saptanmıştır. Sosyal bilgiler dersinin içeriğinde bulunan kavramlar ve ilkeler, dersin ezber temelli bir şekilde algılanmasına neden olabilir. Bu sebeple dersin daha etkili hale getirilmesi için çeşitli yöntemler, teknikler, materyaller ve kaynaklar kullanılmalıdır. Farklı kaynaklardan biri de güncel olaylardır. Güncel olaylar, öğrencilerin yaşadıkları toplumda ve ülkelerinde meydana gelen güncel gelişmeleri takip etmelerine olanak sağlayarak, edindikleri bilgileri gerçek hayatta karşılaştıkları problemlere uygulama becerisi kazanmalarını sağlayan sosyal kaynaklardır. Öğrenciler, güncel olaylar sayesinde okulda edindikleri bilgileri gerçek hayatla ilişkilendirebilirler (Erden, 2000). Araştırma kapsamında incelenen; 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) içeriğinde Türkiye'de yakın zamanda meydana gelmiş olan güncel deprem haberlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Demirkaya Gedik (2008), Öztürk ve Veziroğlu (2020) yapmış oldukları çalışmalarda sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan güncel olayların genellikle yeni haberlerden oluştuğunu ve bu durumun ders kitaplarının güncel olmasını sağladığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada incelenen bir diğer ders kitabı da; Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'tır. Bu ders kitabında deprem afetiyle ilgili herhangi bir güncel olay örneğine rastlanılmamıştır. Temur (2022),

yapmış olduğu çalışmada 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bazı ünitelerde güncel olaylara yer verilmediğini ve değişen koşullara uyum sağlayabilmek için tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Toplumsal gerçeklikten kaynaklanan güncel olaylar, öğrencilerin ilgisini çekerek derse katılımını artırır. Bu sayede öğrenme süreci daha kalıcı ve etkili bir şekilde gerçekleşir (Gürkan, 2009). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta da deprem afetiyle ilgili güncel örneklerle yer verilerek öğrencilerin konu ile ilgili kazanımları içselleştirmesi sağlanabilir.

Ders kitaplarında bilimsel içeriğin yer alması, öğrencilerin kavramsal yanılgılarının önlenmesi ve bilimsel temelin eksiksiz şekilde oluşturulması açısından önemlidir (Gündüz vd., 2016). Talim Terbiye Kurulu (2022) bilimsel içeriğin özelliklerini "İçerik geçerli, güvenilir, güncel ve objektif bilgilere dayandırılmalı; kavram yanılgısı, hatalı genelleme, tutarsızlık ve çelişkiye yol açabilecek bilgi ve ifade tarzı barındırmamalıdır" şeklinde belirtmiştir. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarının tamamında deprem eğitime yönelik içeriğin bilimsellik ilkesi gözetilerek oluşturulduğu saptanmıştır. Örneğin; Demir ve Atasoy (2018) yapmış oldukları çalışmada 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında "4.2 şiddetinde deprem..." şeklindeki ifadenin bilimsel açıdan hatalı olduğunu, şiddet ifadesi yerine büyüklük ifadesinin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yapılan bu çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarında bu ifadelerin çıkarıldığı saptanmıştır. Benzer şekilde Gülersoy (2013) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarının bilimsel açıdan doğru bilgiler içerdiğini belirtmiştir.

Ders kitapları, öğrenciler tarafından anlaşılmadığı durumda gereksiz ve işe yaramaz bir araç olarak kalabilir. Bu sebeple, ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım, öğrencinin yaşına ve sınıf düzeyine uygun olmalıdır. Ayrıca, ders kitapları içeriğinde bulunan metinler Türkçe dilbilgisi ve imla kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır. Cümle uzunlukları da öğrencinin anlama düzeyine uygun olmalı, fazla uzun cümlelerden kaçınılmalıdır. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarının tamamında deprem eğitiminde kullanılan dilin açık ve anlaşılır olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Ertürk ve Güler (2017) yapmış oldukları çalışmada; öğretmen görüşlerine göre sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatımın yeterli bulunduğu sonucuna varmışlardır. Gülersoy (2013) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatımın öğrencilerin gelişim seviyelerine ve anlama düzeylerine uygun olarak hazırlandığı ve gereksiz detaylardan kaçınıldığı tespitini yapmıştır.

Sosyal bilgilerin tanımlanması, diğer disiplinlere kıyasla daha karmaşık ve zordur. Bu durum, sosyal bilgilerin disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olmasından kaynaklanır

(Doğanay, 2005). Dolayısıyla sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan içeriğin, çeşitli disiplinlerle ilişkilendirilerek oluşturulması beklenmektedir. Araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarının tamamında deprem eğitimine farklı disiplinlerle ilişki kurularak yer verildiği tespit edilmiştir. Kaymakçı (2012) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programında toplam 53 defa diğer derslerle ilişkilendirme yapıldığını tespit etmiştir. Bu durumun sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıdığı anlaşılmaktadır.

Demir ve Atasoy (2018) tarafından ifade edildiği üzere, ders kitapları eğitsel anlamda yararlılık ve öğrenilebilirlik ilkelerine uygun bir şekilde hazırlanmalıdır. Araştırma kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimine yönelik metinlerin kısa, net ve anlaşılır cümlelerden oluştuğu saptanmıştır. Ders kitaplarında ilgili içeriğin; güncel olaylar, görseller, haritalar, etkinlikler ve değerlendirme soruları ile desteklenerek öğrencileri deprem afetine karşı bilinçli ve hazırlıklı hale getirmesi açısından faydalılık ve öğrenilebilirlik ilkelerine uygun olarak tasarlandıkları kanaatine varılmıştır. Benzer şekilde Ertürk ve Güler (2017) yapmış oldukları çalışmada öğretmen görüşlerine göre sosyal bilgiler ders kitaplarında; konuların anlatımında gereksiz bilgilerden uzak durulduğu, konulara ait örneklerin uygun seçildiği, kullanılan kavramların öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olduğu, öğrencilerin gelişimsel basamaklarına uygun olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Takmak vd., (2022) yapmış oldukları çalışmada; öğretmen görüşlerine göre sosyal bilgiler ders kitabında bulunan örneklerin yeterliliği, uygunluğu, konuların gerçek yaşama uyarlanabilirliği, ders kitabında kullanılan kaynakların yeterliliği ve kitabın üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye katkı sağlama gibi konularda yeterli bulunduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde Demir ve Atasoy (2018) yapmış oldukları çalışmada sosyal bilgiler ders kitabındaki konular ve bu konulara dair soruların zorluk seviyesinin, öğrencilerin zihinsel seviyelerine uygun olduğu ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında; deprem eğitimiyle ilgili içeriğin öğrenme kazanımlarıyla uyumlu olduğundan "geçerlik" özelliğine sahip olduğu ve içeriklerin büyük ölçüde birbiriyle uyumlu bilgiler sunduğu için "güvenirlik" niteliğine sahip olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Gülersoy (2013), Demir ve Atasoy (2018) yapmış oldukları çalışmalarda inceledikleri sosyal bilgiler ders kitaplarının geçerlik ve güvenilirlik özelliklerine sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Ders kitapları, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmalıdır. Türkiye'nin bir deprem ülkesi olması nedeniyle bireylerin deprem afetine bilinçli ve hazırlıklı olma ihtiyacı bulunmaktadır. Örneğin; ülkemizde yaşayan bireylerin deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yapması gerektiğini mutlaka bilmesi gerekmektedir. Araştırma

kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitapları içerisinde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında hayati önem taşıyan ilgili bilgilere yer verilerek öğrencilerin bu ihtiyacını gidermenin amaçlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ders kitaplarında depremle ilgili içeriklerde öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekmeye yönelik örnek olay, harita, görsel, haber, etkinlik ve çeşitli sorulara yer verildiği saptanmıştır. Dolayısıyla sosyal bilgiler ders kitaplarının öğrenci ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak tasarlandıkları kanaatine varılmıştır. Benzer şekilde Gülersoy (2013), Demir ve Atasoy (2018) yapmış oldukları çalışmalarda inceledikleri sosyal bilgiler ders kitaplarının öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlandığını belirtmişlerdir.

5.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine Yönelik Tartışma

Araştırma kapsamında belirlenmiş üçüncü alt problem, sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun eğitsel tasarımının ortaya konması olmuştur. Bununla ilgili olarak ders kitaplarının incelenmesiyle ulaşılan hususlar şunlardır:

Kaya (2019), ortaokul kademesinde öğrenim gören öğrencilerinin afetlere yönelik eğitimin neredeyse tamamını okullar aracılığıyla edindiklerini ifade etmiştir. Ortaokul kademesinde öğrenim gören öğrencilere afet eğitimi verilen derslerden biri sosyal bilgilerdir. Nitekim, Zengin (2021) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi müfredatının öğrencileri doğal afetler konusunda bilinçlendirmede son derece önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu bağlamda ülkemizde en fazla can ve mal kayıplarına yol açan deprem afetine karşı sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime nitelikli bir şekilde yer verilmesi beklenmektedir. Ders kitaplarında yer verilen deprem eğitiminin nitelikli sayılabilmesi için konu ile ilgili bilimsel içeriklere yer verilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında; "çök-kapan-tutun, deprem bilincinin önemi, deprem çantasında bulunması gerekenler, deprem öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılacaklar, yardımlaşma bilinci, depremin tanımı ve etkileri, geçmişte Türkiye’de meydana gelmiş olan depremlere ilişkin örnek ve farkındalıklar, sivil toplum kuruluşları (STK) hakkında bilgi, zemin etüdü, malzeme bilimi ve bina inşa standartları ile ilgili etik bilinci" gibi deprem eğitiminde önem arz eden birçok bilgiye yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat; "yer bilimi (jeoloji), deprem sigortasının önemi, deprem bilimi (sismoloji) vb." gibi deprem eğitiminde önem arz eden bilgilere ise hiçbir ders kitabında yer verilmediği saptanmıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime yer verildiği, fakat önemli eksikliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Karaca (2022) yapmış olduğu

çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konusuna eksik değinildiğini, Zengin (2021) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersi müfredatında doğal afet konularına daha fazla yer verilmesi gerektiğini, Kısa (2019) yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetler konusuna öğrenme sürecinde daha fazla yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ders kitaplarında deprem eğitimi kapsamındaki bilimsel bilgilerin yanı sıra uygulamalı etkinliklere de yer verilerek öğrencilerin günlük yaşamla ilişkilendirmesine katkı sağlanabilir. Nitekim incelenen ders kitaplarında; deprem çantası hazırlama, afet aile planı hazırlama, sınıf içi tartışma, araştırma, yazma, kavram haritası doldurma, proje hazırlama gibi birçok uygulamalı etkinliğe yer verildiği saptanmıştır. Fakat araştırma kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarının hiçbirinde deprem tatbikatı gibi önemli bir uygulamaya yer verilmediği tespit edilmiştir. Zengin (2021) yapmış olduğu çalışmada deprem felaketlerinde can ve mal kayıplarının en az seviyeye indirilmesi amacıyla deprem tatbikatlarının ön plana çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır. Benzer şekilde İçme ve Büyük (2023) yapmış oldukları çalışmada deprem tatbikatı tarzındaki sınıf içi etkinliklerin öğrencilerin dikkatini çekeceği ve anlamlı bir öğrenme imkanı sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Ursavaş (2016) yapmış olduğu çalışmada deprem tatbikatı gibi etkinliklerin sayısının artırılmasının büyük öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem tatbikatı uygulamasına yönelik sınıf içi etkinliklere yer verilebilir.

5.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Yönelik Tartışma

Araştırma kapsamında belirlenmiş dördüncü alt problem, sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun görsel tasarımının ortaya konması olmuştur. Bununla ilgili olarak ders kitaplarının incelenmesiyle ulaşılan hususlar şunlardır:

Ders kitapları, öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla yazılı metinler görsel materyallerle de desteklenmelidir (Çelen ve İhsanoğlu, 2023). Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel içeriklere yer verilmesi, öğrencilerin konuyu daha rahat anlamalarına ve özümsemelerine yardımcı olur. Aynı zamanda görsellerin kullanımıyla öğrencilere kazandırılması amaçlanan değer ve beceriler de kazandırılabilir (Memişoğlu ve Karacabey, 2021). Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime yer verilen içerikte öğrencilerin konuyu daha iyi kavraması ve içselleştirmesi için yazılı metinlerin görsellerle desteklenmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında incelenen; 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık)

ve 7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) içeriğinde yer alan deprem eğitime yönelik bölümlerde yazılı metinlerin çeşitli görsellerle desteklendiği tespit edilmiş; 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta ise herhangi bir görsele rastlanılmamıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime yönelik kullanılan görsellerin genellikle deprem risk haritaları ve depremin zarar verdiği veya tamamen enkaz haline getirdiği binalara ait fotoğraflar olduğu saptanmıştır. Altay (2008) yapmış olduğu çalışmada deprem konularının öğretilmesinde haritaların önemli bir rolü bulunduğunu, öğrencilerin haritaları inceleyerek depremlerin bazı bölgelerde daha sık meydana gelmesinin nedenlerini daha iyi kavramasına katkı sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca deprem konularının öğretimi sırasında fotoğraf kullanımının, öğrencilerin ziyaret edemeyecekleri alanları inceleme fırsatı bularak depremin öncesinde ve sonrasında yaşanan değişiklikleri gözlemlemelerine olanak tanınması nedeniyle büyük öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, harita ve fotoğrafların deprem öğretiminde kullanılması gereken araçlar olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Ohnishi ve Mitsunashi (2013) yapmış oldukları çalışmada afet eğitiminde harita kullanımının sosyal bilgiler dersinde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Araştırma kapsamında incelenen sosyal bilgiler ders kitaplarının büyük bir bölümünde bu hususların dikkate alınarak harita ve fotoğraf kullanımına yer verildiği tespit edilmiştir. 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta ise deprem eğitime yönelik içerikte herhangi bir görsel materyalin kullanılmaması bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta da deprem eğitime yönelik içerikte harita ve fotoğrafların kullanılması fayda sağlayabilir.

5.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Tartışma

Araştırma kapsamında belirlenmiş beşinci alt problem, sosyal bilgiler 4., 5. ve 7. sınıf ders kitaplarında deprem eğitimi konusunun ölçme-değerlendirme tasarımının ortaya konması olmuştur. Bununla ilgili olarak ders kitaplarının incelenmesiyle ulaşılan hususlar şunlardır:

Ders kitaplarında, her bir ünite sonunda o üniteye özgü kazanımların öğrenciler tarafından ne derece edinildiğini ortaya koyan ve eksik noktaların belirlenmesine yardımcı olan ünite sonu değerlendirmeleri büyük bir öneme sahiptir (Girgin, 2012). Araştırma kapsamında incelenen; 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık) içeriğinde deprem eğitime yer verilen ünite sonlarında afet ve deprem eğitime yönelik farklı soru tiplerinin yer aldığı tespit edilmiş; 7. Sınıf Ders Kitabında (MEB

Yayınları) ise konu ile ilgili herhangi bir soruya rastlanılmamıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi konusuyla ilgili kullanılan soruların ağırlıklı olarak geleneksel ölçme tekniklerinden tercih edildiği saptanmıştır. Afet ve deprem eğitimiyle ilişkili toplam 17 sorunun bulunduğu ders kitapları içerisinde yalnızca 1 sorunun alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinden tercih edildiği tespit edilmiştir. Karakuş (2019) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin konu hakkında eksiklerini görebilmeleri için ünite içinde alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerine sıkça yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimiyle ilişkili kullanılan soru türlerinde, geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerine ek olarak alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerine de yer verilmesinin faydalı olacağı şeklinde ifade edilebilir. Deprem eğitimiyle ilişkili herhangi bir değerlendirme sorusunun bulunmadığı 7. Sınıf Ders Kitabına (MEB Yayınları) konuyla ilgili sorular eklenerek, öğrencilerin konu hakkında eksiklerini tespit edebilmelerine imkan sağlanabilir.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları temel alınarak ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlardan çıkan öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuç

Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitiminin incelenmesi ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) içeriğinde Türkiye'de yakın zamanda meydana gelmiş olan güncel deprem haberlerine yer verilerek aktüalite (güncellik) ilkesinin dikkate alındığı, ancak Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta deprem eğitimi ile ilişkili içerikte güncel olay örneğine yer verilmeyerek aktüalite ilkesinin göz ardı edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi ile ilişkili içeriğin nesnel ve objektif bilgilere dayandığı, tutarlı ve çelişkisiz ifadelerin kullanıldığı, dolayısıyla bilimsellik ilkesinin dikkate alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

3. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime yönelik içerikte; cümlelerin uzunluğu öğrenci seviyeleri dikkate alınarak kısa tutulduğu, kullanılan sözcüklerin Türkçe kökenli olmasına özen gösterildiği, noktalama işaretlerinin doğru kullanıldığı, yazım kurallarına uyulduğu ve kullanılan dilin açık ve anlaşılır olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime farklı disiplinlerle ilişki kurularak yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

5. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi ile ilişkili içeriğin; yararlılık, öğrenilebilirlik, hayatilik ve öğrenciye görelilik ilkelerine uygun bir şekilde hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimiyle ilgili içeriğin konu kazanımlarıyla uyumlu olduğundan "geçerlik" özelliğine sahip olduğu ve içeriklerin büyük ölçüde birbiriyle uyumlu bilgiler sunduğu için "güvenirlik" niteliğine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi ile ilişkili içerikte; deprem eğitiminde önem arz eden bilimsel bilgilere yer verildiği, ancak birçok bilginin göz ardı

edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

8. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) içeriğinde öğrencilerde deprem bilinci oluşturmaya yönelik çeşitli uygulamaya yer verildiği, ancak Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta herhangi bir uygulamaya yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Deprem eğitiminde önem arz eden "deprem tatbikatı" uygulamasına ise hiçbir ders kitabında yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

9. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları), 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) içeriğinde öğrencilerde deprem bilinci oluşturmaya yönelik çeşitli görsellerin kullanıldığı, ancak 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta depremle ilişkili herhangi bir görselin kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

10. Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı (Tuna Yayıncılık), 5. Sınıf Ders Kitabı (MEB Yayınları) ve 7. Sınıf Ders Kitabı (Ekoyay Yayıncılık)'ta deprem eğitime ilişkin geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden soru türlerinin kullanıldığı, alternatif ölçme-değerlendirme tekniklerinden herhangi bir soruya yer verilmediği; 5. Sınıf Ders Kitabı (E Kare Yayıncılık)'ta deprem eğitime ilişkin hem alternatif hem geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinden soru türlerinin kullanıldığı; 7. Sınıf Ders Kitabında (MEB Yayınları) ise deprem eğitimiyle ilgili herhangi bir soruya yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

6.2.1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Sosyal bilgiler ders kitaplarının tamamında deprem eğitimi ile ilişkili içerikte güncel olay örneklerine yer verilebilir.
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi ile ilişkili içerikte deprem eğitiminde önem arz eden bilimsel bilgilere daha fazla yer verilebilir.
3. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitimi ile ilişkili içerikte daha fazla uygulamalı etkinliğe ve deprem tatbikatı uygulamasına yer verilebilir.
4. Sosyal bilgiler ders kitaplarının tamamında deprem eğitimi ile ilişkili içerik görsel materyallerle desteklenebilir.

5. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitime ilişkin kullanılan soru türlerinde geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinin yanı sıra alternatif ölçme-değerlendirme teknikleri daha fazla kullanılabilir.

6.2.2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Sosyal bilgiler ders kitaplarında diğer doğal afet türlerine yönelik eğitimin nasıl ele alındığı üzerine çalışmalar yapılabilir.
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarının yanı sıra hayat bilgisi, fen bilimleri, coğrafya gibi diğer ders kitaplarında da deprem eğitiminin nasıl ele alındığına ilişkin çalışmalar yapılabilir.
3. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilebilecek deprem eğitime yönelik uygulamalı etkinlikler üzerine çalışmalar yapılabilir.
4. Sosyal bilgiler ders kitaplarında deprem eğitiminde kullanılabilecek alternatif ölçme-değerlendirme soruları üzerine çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ. (2015). *Bilgisayar destekli öğretim uygulamaları*. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi içinde*, 4, 343-365. Pegem Yayıncılık.
- Açıkgöz, S. (2018). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. E Kare Yayıncılık.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Adiyoso, W. ve Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among schoolchildren in Aceh, Indonesia. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities*, 6, 165-172.
- AFAD (2018). Deprem nedir? <https://www.afad.gov.tr/deprem-nedir>, Erişim Tarihi: 28.07.2023.
- AFAD (2019). Deprem öncesi, anı ve sonrası alabileceğiniz önlemleri biliyor musunuz? <https://www.afad.gov.tr/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz>, Erişim Tarihi: 26.07.2023
- AFAD, (2023). 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık ve Elbistan) Depremleri Saha Çalışmaları Ön Değerlendirme Raporu.
- Akdağ, S. E. (2002). Mali yapı ve denetim boyutlarıyla afet yönetimi. *Sayıştay Dergisi*, (44-45), 35-65.
- Akgül, S. K. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *Trt Akademi*, 2(3), 6-47.
- Aksoy, B. (2013). Depremi yaşamış olan 9. sınıf öğrencilerinin" deprem" kavramına yönelik algılarının nitel açıdan incelenmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(1), 247-265.
- Alexander, D. E. (2002). *Principles of emergency planning and management*. Oxford University Press on Demand.
- Altay, S. (2008). *İlköğretimde sosyal bilgiler dersinde depremle ilgili konuların irdelenmesi* (Tez No. 215653) [Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Arslan, A. (2016). *Öğretim stratejileri ve öğrenme stratejileri*. T. Y. Yelken (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde*, (S. 185-222). Anı Yayıncılık.
- Atabey, A. (2000). Deprem. *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yayınlarından Eğitim serisi*, (34).

- Azer, H. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ekoyay Yayıncılık.
- Badem, S. T. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler programının ekonomi ve sosyal hayat ünitesindeki kazanımların gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ ili örneği)* (Tez No. 323357) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi. *YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Öğretmen Eğitimi Dizisi*.
- Başıbüyük, A. ve Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 184-197. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1063242>
- Başlantı, U. (2000). Bilimsel okur-yazarlık ilkeleri açısından fen bilgisi ders kitapları içerik analizi. IV. *Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi*, 6-8.
- Bers, T. (2005). Assessing critical thinking in community colleges. *New Directions for Community Colleges*, 2005(130), 15-25. <https://doi.org/10.1002/cc.192>
- Bikçe, M. (2017). Türkiye'deki depremlerde alınan ve alınabilecek önlemler. *Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 9(2), 24-31.
- Bilgili, A.S. (2019). *Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler*. A.S. Bilgili (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*, (s. 2-29). Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Coppola, D. P. (2006). *Introduction to international disaster management*. Elsevier.
- Çakar, Ö. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin deprem bilinci geliştirmedeki rolüne dair öğretmen görüşleri* (Tez No. 221682) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Çelen, Y. ve İhsanoğlu, B. (2023). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel kullanımının yeterlik düzeyi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 142-166. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.1263785>
- Çelik, İ. H., Usta, G., Yılmaz, G. ve Yakupoğlu, M. (2020). Türkiye'de yaşanan teknolojik afetler (2000-2020) üzerine bir değerlendirme. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 49-57.

<https://doi.org/10.22466/acusbd.776580>

- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3) 969-990.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. ve Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 33-46. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.591345>
- Demir, Y. ve Atasoy, E. (2018). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753-780. <https://doi.org/10.19171/uefad.505647>
- Demirci, A. ve Yıldırım, S. (2015). İstanbul'da ortaöğretim öğrencilerinin deprem bilincinin değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(207), 89-118.
- Demircioğlu, İ. H. (2004). *Öğretim stratejileri, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, (Edt. Öztürk, C. ve Dilek, D.) 135-183. Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2011). *Öğretimde planlama ve değerlendirme öğretme sanatı*. Pegem Yayıncılık.
- Demirkaya Gedik, H. (2008). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel konular. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 117-134.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler öğretimi. *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, 17-52.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dönmez, C. (2003). *Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler*. C. Şahin (Ed.). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler içinde*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Duman, E. S. (2013). *Erzincan il merkezi ve çevresindeki zeminlerin standart penetrasyon deneyi verileri kullanılarak sıvılaşma potansiyelinin belirlenmesi* (Tez No. 324602) [Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayınevi.
- Ergünay, O. (2007). *Türkiye'nin afet profili. TMMOB afet sempozyumu bildiriler kitabı*, 5(7), 1-14.
- Ergünay, O. ve Özmen, B., (2013). Afet yönetimi açısından Van depreminden elde edilen dersler. *Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı*, s.2.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2011). Türkiye'de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22), 147-164.

- Erol, Y. (2021). *Yedinci sınıf fen bilimleri ders kitaplarındaki soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi* (Tez No. 681922) [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ertürk, M. ve Güler, E. (2017). 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla ili örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(8), 64-76.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Faiz, M. ve Avcı, E. K. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Gezer, M. ve Şahin, İ. F. (2022). Deprem eğitimi: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının depreme ilişkin bilgi düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-106. <https://doi.org/10.17556/erziefd.941878>
- Gibson, S. (2012). "Why do we learn this stuff"? Students' views on the purpose of social studies. *Canadian Social Studies*, 45(1), 43-58.
- Girgin, E. (2012). *İlköğretim 2. kademe fen ve teknoloji ders kitaplarındaki ünite sonu değerlendirme sorularının incelenmesi* (Tez No. 318323) [Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Girgin, S. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, sosyal bilgiler kavramlarını öğrenme düzeyi* (Balıkesir Üniversitesi örneği) (Tez No. 753532) [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Girgin, Y. (2011). Cumhuriyet dönemi (1929-1930, 1949,1981) ortaokul Türkçe öğretimi programlarının içerik, genel ve özel amaçlarıyla karşılaştırmalı gelişim düzeyi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 11-26.
- Gong, Q., Duan, Y. ve Guo, F. (2021). Disaster risk reduction education in school geography curriculum: Review and outlook from a perspective of China. *Sustainability*, 13(7), 3963. <https://doi.org/10.3390/su13073963>
- Gök, F. (2003). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitapları. *Ders kitaplarında insan hakları: Tarama sonuçları*, 158-171.
- Gökmenoğlu, T., Sönmez, E. D., Yavuz, İ. ve Gök, A. (2021). Turkish Ministry of National Education school-based disaster education program: A preliminary results of the program evaluation. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı

- özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 2(1).
- Gündüz, E., Yılmaz, M. ve Çimen, O. (2016). MEB ortaöğretim 10. sınıf biyoloji ders kitabının bilimsel içerik bakımından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Gürkan, B. (2009). *Sosyal bilgiler eğitiminde güncel olaylar: İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler eğitiminde güncel olayları ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi* (Tez No. 241443) [Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Hussain, R. (2012). Students' views of impact of textbooks on their achievements. *In Search of Relevance and Sustainability of Educational Change: An International Conference at Aga Khan University Institute for Educational Development*, 430-438.
- İbiş, E. ve Kesgin, B. (2014), Türkiye’de sosyal hizmet ve medikal kurtarma açısından Yalova, Van ve Simav depremlerinin incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41, 225-234.
- İçme, T. ve Büyük, U. (2023). Türkiye’de deprem eğitimi: Fen bilimleri ders kitaplarının deprem eğitime yönelik analizi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 944-958. <https://doi.org/10.33206/mjss.1259183>
- İşçi, C. (2008). Deprem nedir ve nasıl korunuruz? *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*. 3(9). 959-983.
- Kabapınar, Y. (2006). *Yeni öğrenme anlayışının ışığında sosyal bilgiler ders kitapları*. C. Öztürk (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 367-401). Pegem Akademi.
- Kabapınar, Y. (2019). Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: Hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine. *Pegem Akademi*.
- Kadıoğlu, M. (2011). Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. *T.C. Marmara belediyeler birliği yayını*, 65, 47-54.
- Kalın, Ö. U. (2007). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2004) ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi* (Tez No. 211250) [Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2).
- Karaca, Ö. F. (2022). *Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları* (Tez No. 727005) [Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

- Karadağ, E., Deniz, S., Korkmaz, T. ve Deniz, G. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı: Sınıf öğretmenleri görüşleri kapsamında bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 383-402.
- Karakuş, H. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının alternatif ölçme ve değerlendirme anlayışı açısından incelenmesi (Tez No. 572552) [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Karancı, N., Akşit, B., Anafarta, M., Oğul, M. ve Üner, G. (1999). Depremlere Karşı Hazırlıklı Olalım. *Ortadoğu Üniversitesi Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi*.
- Kaya, O. P. (2019). Ortaokul öğrencilerine verilen afet bilinci eğitiminin öğrencilerin bilgi düzeyleri üzerine etkisi: Gümüşhane örneği (Tez No. 548728) [Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında ilişkilendirmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 273-304.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem Yayıncılık.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi* (Tez No. 584213) [Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kıymaz, M. S., Ahat, O., Turan, M., Arslan, S. ve Yenitürk, N. (2023). Türkçe ders kitaplarında deprem hazırlığı üzerine bir inceleme. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 6 (1), 16-36. <https://doi.org/10.47935/ceded.1275179>
- King, D. (2000). You're on your own: Community vulnerability and the need for awareness and education for predicatable natural disasters. *Journal Of Contingenies and Crisis Management*, 8(4), 223-228.
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3), 214-222.
- Küçükcan, B. (2008). Kütüphane binaları: Deprem ve diğer afetlere hazırlık. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-52.
- LeCompte, M. D. ve Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52(1), 31-60.
- Limoncu, S. ve Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1), 132-143.
- Marvasti, A.B. (2004). *Qualitative research in sociology*. London: Sage Ltd.
- MEB, (2005). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

- MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Memişoğlu, H. ve Karacabey, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kullanım durumunun incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences*, 8(65), 92-105. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2266>
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2022). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Nations, U. (2009). UNISDR terminology on disaster risk reduction. *United Nations Office for Disaster Risk Reduction, Report*.
- Ohnishi, K. ve Mitsuhashi, H. (2013). Geography education challenges regarding disaster mitigation in Japan. *Review of International Geographical Education Online*, 3(3), 230-240.
- Öcal, A. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde deprem eğitiminin değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 169-184.
- Öğreten, A. (2017). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki temel becerileri kazandırmada ilköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri* (Tez No. 481335) [Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1124-1141.
- Özmen, B. (2000). *17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi depreminin hasar durumu rakamsal verilerle*. Türkiye Deprem Vakfı.
- Özmen, B., Gerdan, S. ve Ergünay, O. (2015). Okullar için afet ve acil durum yönetimi planları. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 37-52.
- Özmen, B. ve İnce, Z. D. (2017). Okul tabanlı afet eğitimi. *Resilience*, 1(1), 21-29. <https://doi.org/10.32569/resilience.356892>
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları*. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Eds.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde*, (s. 53-96). Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. *Sosyal bilgiler öğretimi*, 1, 1-31.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi*. C. Öztürk (Ed.). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretimi*

- programları içinde*, (s. 1-41). Pegem Akademi.
- Öztürk, T. ve Veziroğlu, K. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında güncel olayların kullanım durumu. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 180-193. <https://doi.org/10.47770/ukmead.793737>
- Parker, W. C. (2010). *Social studies education eC21*. W. C. Parker (Ed.). *Social studies today: Research and practice içinde*, (s. 3-18). Routledge.
- Recai, A. (2007). *Afet yönetim sistemi: Türk afet yönetiminde karşılaşılan sorunların tespit ve çözümüne ilişkin bir araştırma* (Tez No. 206688) [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Resmi Gazete. (1959). Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun, Sayı: 10213.
- Roberts, P. ve Priest, H. (2006). Reliability and validity in research. *Nursing standard*, 20(44), 41-46.
- Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A. ve Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Saldana, J. (2011). *Fundamentals of qualitative research*. Oxford university press.
- Selçuk, E. ve Erem, M. (2022). Deprem öncesi hazırlık ve deprem anında yapılması gerekenler. *TOTBİD Dergisi*, 21(33), 249-252.
- Sharpe, J. ve Kelman, I. (2011). Improving the disaster-related component of secondary school geography education in England. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 20(4), 327-343.
- Soong, B. C. ve Yager, R. E. (1993). The inclusion of sts material in the most frequently used secondary science textbooks in the U.S. *Journal of Research Science Teaching*. 30 (4), 339-349.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu: yeni programa göre düzenlenmiş yeni ders planı örnekleri*. Anı yayıncılık.
- Şahin, C. (2002). *Doğal afetler ve Türkiye*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 350-375.
- Şeyihoğlu, A. A. ve Kartal, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek strateji yöntem ve teknikler. R, Sever (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Nobel Akademi Yayıncılık*.

- Şimşek, C. L. (2007). Children's ideas about earthquakes. *Journal of Environmental & Science Education*, 2(1), 14-19.
- Şirin, E. T. (2012). *Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan ders, öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi* (Tez No. 319481) [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Tanrıöver, H. U. (2003). Ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı. *Ders kitaplarında insan hakları: tarama sonuçları*, 106-121.
- Taş, N. (2003). Yerleşim alanlarında olası deprem zararlarının azaltılması. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1), 225-231.
- Taş, T. A. (2005). *Sosyal bilgiler ders kitabı etkinliklerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi: Yatağan örneği* (Tez No. 412186) [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Taşpınar, M. (2017). Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 1-387.
- Takmak, U., Gazel, A. A. ve Utkugün, C. (2022). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 5(3), 177-194.
- TDK Güncel Türkçe Sözlük, Deprem. <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.07.2023
- Tekbıyık, A. (2006). Lise fizik I ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 441-446.
- Temur, S. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında gazete ve genel ağ haberlerinin kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 657-686.
- Tok, T. N. (2007). *Etkili öğretim için yöntem ve teknikler*. A. Doğanay (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde*, (161-159). Pegem Yayıncılık.
- Tüysüz, S. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler 4 ders kitabı*. Tuna Matbaacılık.
- Ursavaş, M. (2016). *Ortaokul sosyal bilgiler programında yer alan doğal afetler konularına yönelik öğrencilerin, farkındalık, bilinç düzeyleri ve görüşlerinin incelenmesi (Burdur ili örneği)*. (Tez No. 436791) [Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ünal, F. ve Yıldız, A. (2012). İsviçre Zürih kantonu vatandaşlık eğitimi taslak programı ile Türkiye vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi programının karşılaştırılması. *International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3(5), 353-373.
- Ünal, Y. (2015). *Afet lojistiğinde stok kontrolüne yönelik veri analizi* (Tez No. 388947) [Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

- Ünsal, Y. ve Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Yakut, İ. (2002). Toplumun deprem tehlikesine karşı hazırlıklı olmasında risk yönetimi ve risk iletişimin rolü. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (1), 109-126.
- Yalçın, A. ve Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873. <https://doi.org/10.30831/akukeg.414578>
- Yanpar, T. Ş. ve Yıldırım, S. (1999). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme, Anı Yayıncılık. *Öğretim ve Eğitim Durumları İlişkisi*, 389.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2009). Anlamlı öğrenme için etkili öğretim stratejileri. *Sosyal Bilgiler Öğretimi (Demokratik Vatandaşlık Eğitimi)*. (Ed. Cemil Öztürk). Pegem Akademi.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgiler ve okuma becerileri. Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 273-283.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Raising the quality in qualitative research. *Elementary Education Online*, 9(1), 79-92.
- Zengin, S. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi: Amasya üniversitesi örneği* (Tez No. 699536) [Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

ÖZ GEÇMİŞ**AHMET ER****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans 2020-2023	Amasya Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı (Doç. Dr. Mustafa KILINÇ)
Lisans 2013-2017	Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

